

Özgün Makale

Geçmişten Günümüze Lüleburgaz Odaklı İskân Politikalarını Şekillendiren Göç Hareketliliğinin Kırsala ve Somut Olmayan Kültürel Mirasa Etkileri¹

The Effects of Migration Mobility, which has Shaped the Settlement Policies of Lüleburgaz from Past to Present, on Rural and Intangible Cultural Heritage

Derya ALTINER BOZACI*
Kumru ÇILGIN ÇALIŞ**
Serim DİNÇ***
İnci OLGUN****

Öz

Trakya; farklı dönemlerde, çeşitli etnik ve dinî gruplara ev sahipliği yapmış, kucakladığı farklı toplulukların kültürleri arasında doğal bir köprü olmuştur. Bölgenin kalbindeki Lüleburgaz ve köyleri ise geçmiş ve bugün arasındaki ilişkiyi kurmaya olanak tanıyan göç ve iskân politikaları özelindeki kuruluş hikâyeleriyle özgün mekânsal, sosyolojik ve kültürel öğeler sunmaktadır. Göçün sonuçları itibarıyla önemli yansımalarından birinin, özne toplulukların kültürel etkileşiminden doğan ortak mirasın devamlılığı için bir hafıza oluşturmaları olduğu düşünüldüğünde, Lüleburgaz kırsalı bu hafızayı koruyan bir alan olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle çalışmada, geçmişten günümüze gerçekleşen göç hareketliliğinin Lüleburgaz kırsalına sosyal, ekonomik, mekânsal ve kültürel anlamda etkilerinin araştırılması ve çeşitlenen kültürel kimliğindeki önemin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Köylerin, göçler nedeniyle morfolojik özelliklerinde, yerleşme tipolojilerinde ve kültürel miras değerlerindeki benzerlikleri-farklılıkları, ilk iskân politikalarının kırsala yönelik kararlarına dair örnekler sunan ve kırsal mekânın oluşumunda farklı parametreleri ortaya koyan beş odak köyde saha çalışmalarıyla incelenmiş; göçün etkileri somut olmayan kültürel miras üzerinden bütünsel bir perspektifle okunmuştur.

¹ Makale başvuru tarihi: 15.09.2022. Makale kabul tarihi: 19.10.2022.

* Arş. Gör., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, derya.altiner@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1016-8299.

** Arş. Gör. Dr., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, kumru.cilgin@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6185-1747.

*** Arş. Gör., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul Teknik Üniversitesi, srmdinc@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2226-3234.

**** Öğr. Gör. Dr., Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, inci.olgun@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1943-0257.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Yerleşimler, Göç, İskân Politikaları, Somut Olmayan Kültürel Miras, Lüleburgaz.

Abstract

Trakya has hosted various ethnic and religious groups in different periods and has been a natural bridge between different cultures. Lüleburgaz and its villages present unique spatial, sociological and cultural elements with their establishment stories specific to immigration and settlement policies. Considering that one of the significant reflections of migration in terms of its consequences is that it creates a memory fort he continuity of the common heritage arising from the cultural interaction of the communities, Lüleburgaz rural draws attention as an area that preserves this memory. Therefore, this study aims to investigate the social, economic, spatial, and cultural effects of migration from the past to the present on the Lüleburgaz rural and to reveal the importance of its diversified cultural identity. The similarities and differences in the morphological characteristics, settlement typologies and cultural heritage values of the villages due to migrations were examined through field studies in five focal villages, and the effects of migration were read from a holistic perspective through intangible cultural heritage.

Keywords: Rural Settlements, Migration, Settlement Policies, Intangible Cultural Heritage, Lüleburgaz.

Giriş

Başta endüstrileşmenin etkisi ve devamında küreselleşen dünyayla, ülkelerin sosyo-ekonomik gelişimlerine ilişkin dinamikler, kırsalda demografik geçişlere bağlı nüfus hareketliliğini ve coğrafyaların niteliksel değişimlerini beraberinde getirmiştir. Türkiye’de çeşitli nedenlerle olmakla birlikte, ağırlıklı olarak ekonomik sebeplerle göç etme eğilimlerinin yarattığı mekânsal değişimler, kırsalın giderek ve çok daha büyük bir hızla yalnızlaşmasına neden olmaktadır (Keyder ve Yenal, 2013, ss. 20-27).

Türkiye’nin hemen her bölgesinde farklılaşarak çeşitlenen kırsal yerleşimler; son 10 yıl içinde nüfuslarını, buna bağlı olarak ise eski canlılıklarını ve kırsala ait üretim potansiyellerini büyük oranda kaybetmişlerdir (Türkiye Ziraat Odaları Birliği, 2017). Tarım topraklarının ve çiftçiliğin giderek daha hızlı bir şekilde terk edildiği, dolayısıyla üretimin neredeyse durma noktasına geldiği kırsalda, durumu değerlendirmeye dönük her çalışma yerleşimlere ait farklı ve özgün dinamikleri de ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada göç olgusu, sadece günümüzdeki kırdan kente olan nüfus hareketliliğini kapsamamakta; tarihin bugüne taşıdığı yaşam manzaralarının kırsal mekâna yansımalarını da içerecek biçimde günümüz kültürel ekosistemine sirayet eden ortak mirasın arayışına ışık tutmayı hedeflemektedir. Bunun için ise sahasını Kırklareli’nin Lüleburgaz İlçesi’ne bağlı köyler olarak belirlemiştir. Zira Lüleburgaz köyleri, birçoklarına oranla farklılaşan biçimlerde mekânsal, sosyolojik ve kültürel öğeler sunmakta; geçmiş ve bugün arasındaki ilişkiyi kurmaya olanak tanıyan göç ve iskân politikaları özelindeki kuruluş hikâyeleri itibarıyla kırsalın fiziki ve sosyal morfolojik dinamiklerini farklı bir perspektifle ele alınabilirliğini göstermektedir.

“Uygarıkları birbirine bağlayan doğal köprü” tanımlamasının yakıştırıldığı Trakya (Blegen’den akt. Özdoğan, 1982, s. 21) iskânın sürekliliğine rağmen farklı dönemlerde, farklı kültürlerden topluluklara ev sahipliği yaptığından, kültür bölgelerinden gelen etkiler bu coğrafya-

da kaynaşmıştır. Taşınan bu kültürel değerler, Lüleburgaz kırsalında² da zamansal ve mekânsal bağlımlarda yeniden üretilerek toplumsal ilişkilerin en önemli dinamiklerinden biri olarak günümüze değin sürdürülen boyutlarıyla özgün bir örnek ortaya koymaktadır.

İlçe nüfusu 153.027 olan Lüleburgaz'ın 31 köyünde³ toplam 16.368 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2021). Nüfusun büyük bölümünün, Balkan ve Kurtuluş savaşları sonrası iskân politikalarıyla yerleştirilmiş göçmenlerden oluştuğu köylerde, farklı etnik kimliklere sahip topluluklarla karşılaşılmaktadır. 1800'lerin sonlarına doğru göçmen iskânlarıyla oluş(turul)an köylerin yanı sıra mevcut köylere eklenen yeni nüfusa Lüleburgaz kırsalında rastlanmaktadır. Hem kırsal üretimde sebep olduğu dinamik hem de mekânsal politikalara yönelik ilk modern iradelerin örneğini oluşturan bu yerleşimler, zengin bir araştırma alanı sunmaktadır.

Geçmişten günümüze göç hareketliliğinin Lüleburgaz kırsalına sosyal, ekonomik, mekânsal ve kültürel anlamda etkilerinin araştırılmasının ve çeşitlenen kültürel kimliğinde arz ettiği önemin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı bu çalışmada; köylerin, göç hareketlilikleri ve iskân politikaları nedeniyle morfolojik özelliklerinde ve somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) değerlerindeki benzerlikleri-farklılıkları ele alınmaktadır. Bu kapsamda göçle şekillenen Lüleburgaz kırsalının geneline tarihsel bir yaklaşımla değinilerek ilk iskân politikalarının kırsala yönelik kararlarına dair örnekler sunmaları ve kırsal mekânın oluşumunda farklı parametreleri ortaya koymaları açasından öne çıkan (odak) köyler irdelenecek ve sonuçta göçün etkileri bu köylerdeki SOKÜM üzerinden okunacaktır.

Göç Bağlamında Kültür: Kültürel Çoğulculuk ile Mirasın Sürdürülebilir Kalkınma Potansiyeli

Göç ve kültür arasındaki ilişki, karmaşık ve göreceli olup henüz tam anlamıyla keşfedilmemiştir. Levitt'in de (2005) dikkat çektiği üzere, literatürün göçün siyasi ve ekonomik nedenleri-sonuçları üzerine yoğunlaşmaktan kültürel boyutlarını gözden kaçırdığı kolaylıkla fark edilebilmektedir (s. 51). Özellikle göç bağlamında SOKÜM'e ayrılmış literatür ise -her ne kadar 2003'te tanınması ve tanımlanması ivme kazandırmış olsa da- oldukça sınırlıdır (Giglietto vd., 2021, ss. 1-2). Oysa bu etkileşim farklı açalardan ele alınmalı ve çeşitlenen örnek alanlar üzerinden değerlendirmeler yapılarak literatürün genişletilmesi hedeflenmelidir. Bu kapsamda kırsala odaklanan bu çalışmanın, Türkiye'nin geçmişten günümüze dinamik yapısıyla öne çıkan göç coğrafyalarından birinde gerçekteştirilen detaylı bir saha ve arşiv araştırmasının özgün sonuçlarını aktarmasıyla ulusal alanyazına katkı sunacağına inanılmaktadır.

Sözlüklerde "bir yerden başka bir yere gitme/taşınma" şeklinde tanımlandığı kadar basit ve eylemin kendisine odaklanılan bir konu olmayan göç; coğrafi yer değiştirme sürecinin farklılaşan boyutlarıyla toplumsal yapısına doğrudan etki eden nüfus hareketleridir. Bu yer değiştirme, kültürel yer değiştirmeyi de içerdiiğinden (Akhtar, 2018, ss. 29-33); göçün özellikle sonuçları itibarıyla en önemli yansımalarından biri, göçmenler ile yerleşik grupların karşılaşmalarından "kültürel etkileşim" in ortaya çıkmasıdır (Chambers, 2014, s. 27). Kültür, zorunlu olarak diyalojiktir; göçmen topluluğun 'ev'le devam eden kadar yeni geldiği yerdeki sosyal ilişkilerine de gömüldür (Werbner, 2012, s. 216). Öncesinden gelen kimliğin sosyal hafızaya işlenmesi kadar,

² Özellikle köyler kastedilmediği müddetçe, "kırsal alan" teriminin hem 'alansal' olmayan hem de somut olmayan boyutlarını da içermesi nedeniyle metin genelinde "Lüleburgaz kırsalı" ifadesinin kullanılması tercih edilmiştir. Sahası Lüleburgaz köyleri olan bu çalışma kapsamında irdelenen konular, idari sınırları aşarak belde ve köyler dahil kırsalın tamamına etki ettiği için yerleşim alanı hususu olarak işaret edilmedikçe 'kırsal' sözcüğüyle bahsedilenin ilçe kırsalı bütünü olduğu anlaşılmalıdır.

³ Akçaköy, Alacaoğlu, Ayvalı, Celaliye, Çengelli, Çeāřmekolu, Ceylanköy, Çiftlikköy, Davutlu, Düğüncübaşı, Emirali, Ertuğrul, Eskibedir, Eskitaşlı, Hamitabat, Hamzabey, Karaağaç, Karamusul, Kayabeyli, Kırkköy, Müsellim, Oklalı, Ovacık, Sakızköy, Sarcaali, Seyitler, Tatarköy, Turgutbey, Umurca, Yenibedir ve Yenitaşlı (Lüleburgaz Kaymaklığı, 2019).

sonrasında yeni yerle ve gruplarla karşılaşma safhasında yaşanan etkileşime ve hatta uyumlanma bağlamında kimliksel süreçlerin dönüşümüne de etki eder (Kahvecioğlu Ağbaba ve Furat, 2019, s. 163).

Hem bir var olma hem de kendini ifade etme biçimi olan kimlik, ayırt edici bir özellik olarak kültürle birlikte ele alındığında “kültürel kimlik” olarak yeniden üretilir (Erikson, 1968, s. 130). Etnik, dinî veya benzeri, farklı kimliklerdeki toplulukların paylaşımına açtıkları kültürleri yani dilleri, yaşama biçimleri, gelenekleri, alışkanlıkları veya düşünceleri böylece temas ettikleri kesimlerle ve mekânlarla etkileşir ve onları zenginleştirir. Farklı grupların birbirlerinin dillerini öğrenmeleri, yemeklerini tatmaları, farklılık gösteren sosyalleşme biçimlerini ve giyim-kuşamı deneyimlemeleri gibi gelişmeler, birliktelikle şekillenen kültürün devingenliğini ivmelendirir.

Belli yerler veya olaylar karşısında yaşanan deneyimlerin birikiminden (Smith’ten akt. Coşkun, 2016, s. 53) oluşan ve nesiller arasında aktarılan bu değerler; toplulukların çevreleriyle, doğayla ve geçmişleriyle etkileşimlerine bağlı olarak zenginleşerek, onlara kimlik ve devamlılık duygusu kazandırır. Böylelikle kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyulan saygıya katkıda bulunur (UNESCO, 2003). Söz konusu çeşitlilik, toplulukların özgün kimliklerinde ve çoğulculukta tezahür ederek insanlığın ortak mirasını oluşturur (UNESCO, 2001).

Tarih boyunca insanın doğal ve toplumsal çevresiyle kurduğu ilişkiden doğan kültür, sürekli bir biçimde kendini yeniden üreterek kuşaklar arası ilişkinin kurulmasında en önemli araçlardan biri olmuştur. Kültürel miras ise başladığı noktadan itibaren tüm bu sürecin tanıklığını barındıran ve günümüze aktarandır. 2000’li yıllara gelinceye dek ikili ayrımlarla ifade edilen mirasa Faro Sözleşmesi kapsamlı bir tanım getirerek insanlar ve mekânlar arasında zaman içinde meydana gelen etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini mirasın konusuna dâhil eder. Kaynaklar kümesi olarak nitelendirilen mirası değerli kılan, insanların ona yüklediği anlamlardır (Avrupa Konseyi, 2005). Bu nedenle kültürel miras “insan deneyimi ve özlemlerinin bir kaydı” olarak kültürler arası diyalog kurma potansiyeline istinaden her yönüyle korunmalıdır. Ancak böylelikle yaratıcılığın gelenekten beslenerek diğer kültürlerle etkileşim hâlinde gelişmesi mümkün olabilir (UNESCO, 2001).

SOKÜM ise “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” anlamına gelir (UNESCO, 2003). Bu hâliyle, ayrılmaz bir şekilde onu taşıyan toplulukla bağlantılıdır (Giglietto vd., 2021, s. 2). En temel özelliği, onu taşıyan ve (yeniden) yaratanlarda da mevcut olduğu gibi hareket ve dönüşümdür ve burada dönüşen şey “anlam” değil “biçim”dir (Amescua, 2013, s. 105). “Hayatta kalmak” için karmaşık sosyal süreçlere ve gündelik pratiklere yaslanır (Smith ve Akagawa, 2009, s. 5).

Kültürü toplumla tamamen bütünleştirme çabaları kapsamında ortaya atılan bir diğer önemli kavram da peyzajdır. “Kültürel peyzaj” tanımının kültürel miras kategorileri arasına alınmasıyla kavram; doğal ve kültürel değerler ile işitsel ve görsel algıların yanı sıra uygulamalarla ve bilgilerle kimlik ve çeşitliliğe ilişkin somut olmayan boyutları içerir (Dinçer, 2013, s. 31; ICOMOS, 2014). “Geçmiş nesillerin yaşayan hafızası” olarak kabul görmelerinin yanında gelecek kuşaklar için de somut ve somut olmayan değerler açısından köprü görevi görebilme potansiyelleri dolayısıyla kültürel mirasın ayrılmaz parçaları ve büyümenin itici gücü olarak görülürler (ICOMOS, 2014). Özellikle kırsal topluluklarda yaşam kalitesinin iyileştirilmesi; kültürlerin, mirasın ve peyzajın hayatta kalmasıyla ve geliştirilmesiyle doğrudan ilgilidir.

Kültürel miraslar; kalkınmanın kültürel, ekolojik, ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutlarını bütünleştirici rolleriyle oldukça değerli kaynaklar olarak görülmekte olup sürdürülebilir kalkınmanın temel bir gerekliliği olarak kabul edilirler (Avrupa Konseyi, 2005). Çünkü miras, sadece

toplumsal değeri açısından değil ekonomik değeriyle de beklentilerin karşılığı olarak görülmektedir. Bu kapsamda sürdürülebilir kalkınmaya önemli ölçüde katkı sağlayan kültür ve kültürel çeşitlilik de insanlığı zenginleştiren kaynaklar olduklarından, kültürel mirasın teşvik edici rolü mutlaka desteklenmelidir (BM, 2017). Nihayetinde Labadi'nin (2011) de dikkat çektiği üzere, somut mirasın yanı sıra "nesiller arası eşitlik kavramı"nı temel ilkesi olarak kuşaktan kuşağa aktaran SOKÜM de geçmişle gelecek arasında köprü kurma özelliğiyle sürdürülebilir kalkınmanın da merkezinde yer almaktadır (s. 116).

Yöntem

Lüleburgaz köyleriyle ilgili verilerin bir kısmı, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Lisans 3. Sınıf Planlama Atölyesi IV ders programı çerçevesinde Ekim 2018'de gerçekleştirilen saha çalışmasında elde edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda köylerin doğal, coğrafi, demografik, iktisadi ve sosyo-kültürel yapıları incelenmiş; köyler arasındaki benzerlikler-farklılıklar ele alınmıştır. Bu ilk analiz bulguları, köylerin günümüz ve geçmiş koşullarını ortaya koymada baz alınacak temel bilgilere altlık oluşturmuştur. 2019-2021 arasında yürütülen bu çalışmada ise niceliksel olanlar hariç statik özellik göstermeleri nedeniyle verilerin güncellenmesine gerek duyulmamış, çeşitlenen araştırma yöntemleriyle çalışma içeriği elde edilen yeni bilgilerle geliştirilmiştir.

Tümden gelim-tme varım yaklaşımlarının birlikte ortaya konduğu çalışmada önce Lüleburgaz kırsalı genel olarak irdelenmiş, ardından ne çıkan 5 (odak) köy detaylı inceleme için seçilmiş; ancak sonunda tekil değil ölçekler arası bir ereve gözetilerek, değişen dinamikler bütünsel bir perspektifte ve ilişkisel boyutta yeniden değerlendirilmiştir.

Odak köylerin seçiminde belirleyici olarak erişilebilirlik; demografik, ekonomik ve kültürel yapı; donatı sahipliği ve mekânsal karakter kriterlerinin yanı sıra g hareketliliği de dikkate alınmıştır:

- **Ayvalı:** Tarihi oldukça eskiye dayanan köy; 1912 ve 1924'te Selanik'ten, 1934'le birlikte ise Bulgaristan ve Romanya'dan g almıştır. Eski bir Rum yerleşimi olarak bilinmesine rağmen günümüzde bu durum meknda kendini göstermemektedir. Diğerleriyle kıyaslandığında daha az güç veren Ayvalı'nın bugünkü nüfusunun büyük kısmı mübadil ailelerden oluşmaktadır.

- **Düğüncübaşı:** İlk sakinlerinin 1924'te Drama'dan mübadil olarak geldiği ve bugün hâlâ Batı Trakya geleneklerinin srdrldği köy, Lüleburgaz'ın en eski ve büyük yerleşimlerinden biridir.

- **Ertuğrul:** İlk yerleşimin '93 Harbi nedeniyle Bulgaristan'dan göç edenler tarafından kurulduğu köyde Arnavut göçmenleri de bulunmaktadır. 3 bin yıllık geçmişinde Trakların, Romalıların, Bizanslıların ve Rumların yaşadığı tahmin edilmektedir. Osmanlı Dönemi'nde ise Anadolu Türkmenlerinin (Yörükan Taifesi) yerleştirildiği yöreye ayrıca Rus zulmünden kaçarak Bulgaristan'ın Tırnovacık Kasabası'nın Yağlar Köyü'nden gelen göçmenler iskân edilmiştir.

- **Eskibedir:** Köyün ilk sakinlerinin, iskân politikasına bağlı olarak Kızlar Kırı Mezrası'na yerleştirildikten sonra Karesi yöresinden getirilen engerli Aşireti olduğu rivayet edilmektedir. 1400-1500 yılları arasında bu aşirete bağlı 34 ailenin ilk topluluğu oluşturduğu köy, Gacal⁴ yerleşimlerindenidir.

- **Eskitaşlı:** 1897'da Bulgaristan'dan gelen göçmenler tarafından satın alınarak 40 hane olarak kurulan ve ağırlıklı olarak Pomak nüfusun yaşadığı köyde, bazı Pomak gelenekleri hâlâ devam ettirilmektedir.

4 Gacal "yerli, göçmen olmayan (kimse)" şeklinde tanımlanır (TDK, 1962-1982).

İlişkilendirmede ve karşılaştırmada daha çok veri elde etme potansiyeli bulunan bu odak köylerde saha çalışmasının yanı sıra yoğun literatür ve arşiv taramaları yapılmış; köy muhtarlarıyla ve yerel tarihçilerle mülakatlar gerçekleştirilmiş; bulgular çeşitli mekânsal analizlerle desteklenmiştir. Böylece Lüleburgaz kırsalının tarihinin, dönüşümünün ve kültürel ekosistemine sirayet eden ortak mirasının dinamik bir ekseninde tespiti hedeflenmiştir.

Göçle Şekillenen Lüleburgaz ve Kırsalı

Eski ismi Bergos (Helence ‘kale’, ‘hisar’) olan ancak kimler tarafından kurulduğu bilinmeyen Lüleburgaz (Kiel, 2003, s. 255), göçebe bir hayat süren Trakların M.Ö. 4000’lerin başında verimli araziler nedeniyle bugünkü Trakya’ya yerleşmeleriyle uzun yıllar Trak hâkimiyeti altında kalmıştır. Traklar dışında Lüleburgaz’da birçok devlet/millet de hâkimiyet kurmuştur: M.Ö. 700’lerde İskitlerin ardından Pers İmparatorluğu ve devamında Makedonya Krallığı, Lüleburgaz’ın ev sahipliği yaptığı devletlerdendir (Suat, 1978, s. 23). Sonrasında Romalılar Doğu Trakya Krallığı’nı kurarak Vize’yi merkez seçmiş, böylece Lüleburgaz’da uzun sürecek Roma hâkimiyeti başlamıştır. 1357’de Orhan Gazi tarafından Bizanslılardan alınan Lüleburgaz’ın kesin olarak fethedilmesi ise I. Murad Dönemi’nde 1361-2 yıllarına tekabül etmektedir. Lüleburgaz, konumuyla bölgede yeni fetih olanaklarını mümkün kılmış; sırayla Edirne, Vize, Kırklareli, Süzebolu kaleleri de alınarak Trakya’da Türk yerleşimi hâkimiyet kazanmıştır (Purodran, 2010, s. 10; Pakyürek, 2019, s. 9; Gökpinar, 2020, s. 65).

Politik gelişmelerle bölgenin demografik yapısı da değişmiş; Doğu Trakya birbiri ardına göç hareketliliğine sahne olmuştur. Üstelik fetihten sonra iskân politikasının ‘gereği’ olarak Osmanlı, farklı bölgelerden Türk-Müslüman nüfusu Lüleburgaz’a getirmiş; böylece Lüleburgaz ve yakın coğrafyasında etnik doku çeşitlenirken, nüfus yoğunluğu da farklılaşmıştır. Nedenleri ve/veya sonuçları değişen tüm bu hareketlilik; sosyal, kültürel, ekonomik ve mekânsal dinamikleri etkilemiştir.

Bu bölümde, çevresel etkilerle şekillenen göç hareketliliği bağlamında coğrafyaya etki eden dinamikler ile bu hareketliliğin çeşitlendirdiği iskân politikaları farklı alt başlıklarda tarihsel bir izlikle incelenecektir.

Doğu Trakya, Kırklareli ve Lüleburgaz’da Göç Hareketliliği

Gökpinar (2020), vergi mükelleflerinin tespiti amacıyla yapılan nüfus sayımlarının tutulduğu Tahrîr Defterleri sayesinde Osmanlı maliyesinin üç temel gelir kaynağından biri olan avâız vergilerinin izini sürer ve Lüleburgaz kazasının 18. yüzyıldaki sosyo-ekonomik yapısının bir monografisini çizer (s. 63). 1712 tarihli Avâız Defteri’ni incelediği çalışması, Lüleburgaz’ın o dönem hangi etnik ve inanç gruplarına ev sahipliği yaptığını görünür kılması açısından önemlidir.

Avâız Defteri’ne göre Lüleburgaz’ın merkezde 5 mahallesi bulunmaktadır: Mahalle-i Hüseyin Bey, Mahalle-i Cami-i Atik, Mahalle-i Alaca Mescid, Mahalle-i Rumiyân⁵, Mahalle-i Cedit ve Mahalle-i Cedit’e bağlı Cemaat-i Kıbtîyân ve Cemaat-i Yahudiyân (Gökpinar, 2020, s. 76). İsimlerden anlaşılacağı üzere Mahalle-i Rumiyân’da zimmilerin (Osmanlı tebaası gayrimüslimlerin) ve cemaat isimlerinden de anlaşılacağı üzere, Mahalle-i Cedit’de Kıptilerin (Çingenelerin) ve Yahudilerin varlığından bahsedilebilir.

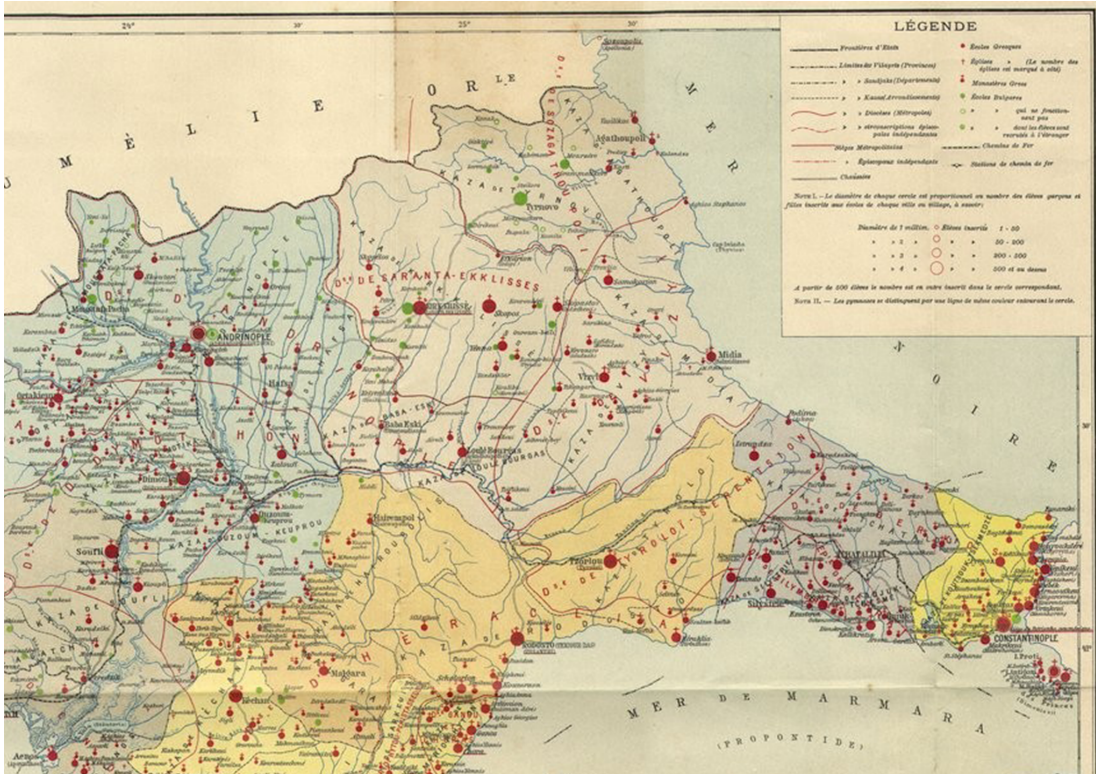
Deftere göre Lüleburgaz’ın 44 köyünde 1029, 5 mahallesinde ise 270 kişi yaşamakta olup köylerin 37’si tamamen Müslüman, 6’sı da tamamen gayrimüslimdir (Gökpinar, 2020,

⁵ Mahalle-i Alaca Mescid’den ayrılmış olup, tamamen Rumların ikamet ettiği bir mahalledir. Gökpinar’ın (2020) araştırmasına göre zimmi isimlerinin çoğunluğu defterlerde Dimitri, Nikola, Yorgi, Yanaki, İstaki olarak dikkati çekmektedir (s. 79).

ss. 80-81). Bu bilgi, mahallelerde olduğu gibi köylerde de Müslümanlar ile gayrimüslimlerin ayrı yaşadıklarını ortaya koymaktadır (yalnızca Turgutbeyli Köyü'nde birlikte yaşadıkları öğrenilmiştir). Gökpınar'ın (2020) dikkat çektiği diğer bir husus, gayrimüslim köylerinin sayısal olarak az ama yoğunluk açısından daha fazla nüfusa sahip olmalarıdır: 38 köyde 499 Müslüman, 7 köyde 530 gayrimüslim nüfus yaşamaktadır. Buna göre Lüleburgaz köylerinin %48,4'ü Müslüman ve %51,6'sı gayrimüslimdir (s. 81).

18. yüzyıl, Osmanlı'nın yeniden toparlanma döneminin başlangıcıdır. Savaşlar neticesinde sınırların değişmesi, ölümler veya göçler; demografik ve etnografik yapıyı büyük ölçüde değiştirmiştir. Özellikle köylüler ekonomik gerekçelerle topraklarını terk ederek şehirlere/kasabalara göç ederlerken (Gökpınar, 2020, s. 67) muhacir göçü kitleleşmiştir. "Türk göç tarihinin en önemli halkalarından birini 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonraki göçler oluşturur. (...) Avrupa ve Osmanlı kaynaklarında açıklanan tahmini muhacir sayısı 1.250.000-1.253.500 arasında değişmektedir" (Özdoğan, 2016, s. 5).

'93 Harbi olarak anılan bu savaşı takip eden dönemde Balkanlar'dan başlayan göç hareketleriyle ("Doksanüç Muhacereti") bölgede birçok köy kurulmuş; Lüleburgaz, Edirne Kırkkilise (Kırklareli) Sancakı'na bağlanmış; göçler, sancakta yeni yerleşimlerin oluşmasına sebep olmuştur: Pınarhisar, Lüleburgaz ve Vidine kazalarına; Tuzaklı, Nevamad, Fındıklı, Harmanlı-Yeniköy, Hamitabat, Ertuğrul, Hamidiye adıyla geçen köy ve mahallelerine yerleşimler yapılmıştır (İpek'ten akt. Özdoğan, 2016, s. 7). Buna göre Lüleburgaz'daki "göçmen köyleri"; Akçaköy, Ayvalı, Celaliye, Ceylanköy, Çeşmekolu, Çiftlikköy, Davutlu, Dügüncübaşı, Emirali, Ertuğrul, Eskitaşlı, Hamitabat, Hamzabey, Karaağaç, Karamusul, Kayabeyli, Kırkköy, Müsellim, Oklalı, Sakızköy, Sarıcaali, Seyitler, Tartar, Turgutbey, Umurca, Yenibedir ve Yenitaşlı'dır. Göç almamış Galca köyleri ise Alacaoğlu, Çengelli, Eskibedir ve Ovacık'tır.

Şekil 1. Edirne Vilayeti'nde ve sancaklarında gayrimüslim manastırlarını, kiliselerini ve okullarını gösterir 1908 tarihli harita (Gallica, 2021)

Fethedildiğinde yalnızca Müslüman haneler yaşarken, bu yüzyılda kozmopolit bir yapıya bürünen Lüleburgaz; Rum, Bulgar, Yahudi ve Ermeni cemaatlerine de ev sahipliği yapmıştır. 1901 tarihli Edirne Merkez Vilayet Sâlnâmesi'ne göre nüfusu; 6.119'u erkek 4.974'ü kadın Müslüman, 3.870'i erkek 3.635'i kadın Rum, 390'ı erkek ve 355'i kadın Bulgar, 185'i erkek 180'i kadın Yahudi, 309'u erkek 260'ı kadın Müslüman Çingene, 103'ü erkek 101'i kadın gayrimüslim Çingene, 598'i erkek 813'ü kadın yabancı ile 21'i erkek 20'si kadın Ermeni'den meydana gelmekte olup toplamda 21.932 kişiden oluşmaktadır (Edirne Valiliği, 2014, s. 300).

Lüleburgaz'ın göç tarihinde Balkan Savaşları da önemli kırılma noktalarındandır. Yıldırım'ın (2012) derlediği verilere göre savaş öncesinde Sırp, Yunan ve Bulgar hâkimiyetindeki bölgede 4.695.200 Hristiyan, 2.315.293 Müslüman yaşamaktadır (s. 83). 1890'lı yıllarda "Osmanlı Avrupası"nda Müslümanların oranı %43 iken, 1911 nüfus sayımına göre de Balkanlar'daki nüfusun %51'i Müslüman olup Rumlar %25, Bulgarlar %19, diğerleri de %5'lik orana sahiptirler (McCarthy'den akt. Efiloğlu, 2007, s. 103). Savaş sonunda ise 3 milyonluk nüfusun yaklaşık 1,5 milyonu bugünkü Türkiye topraklarına göç etmiştir.

Pakyürek'in (2019) derlediği verilerde de Türklere ait nüfus veya arazi miktarı fazla olmasına rağmen bölgedeki etnik ve dinî gruplar dikkat çekmektedir. 3 Mart 1919'da Trakya Paşaeli Gazetesi'nde yayımlanan bir istatistik, Edirne dâhilindeki 13 milyon 620 bin dönüm arazinin yaklaşık 9 milyonunun Türklere, 3 milyonunun Rumlara, 1 milyon 650 bininin Bulgarlara, 63 bininin Ermenilere ve 4 bininin ise Musevilere ait olduğunu ortaya koymaktadır. Fener Rum Patrikhanesi ise 1912'de Trakya nüfusunun 957 bin 425 kişiyle Türklerden, 730 bin 822 kişiyle Rumlardan, 183 bin 253 kişiyle Ermenilerden, 112 bin 174 kişiyle Bulgarlardan, 65 bin 821 kişiyle Musevilerden ve 151 bin 151 kişiyle diğer milletlerden oluştuğunu belirtmektedir (ss. 21-22).

Uluslararası Kızılhaç Örgütü'nün 1919 tarihli nüfus bilgilerine göre ise Doğu Trakya'da toplam 653 bin kişi yaşamakta; bu nüfusun 431 bin 540'ını Müslümanlar, 165 binini Rumlar, 20 bin 200'ünü Museviler, 16 binini Ermeniler ve 2 binini de Bulgarlar oluşturmaktadır. Yani, Doğu Trakya'daki nüfusun yaklaşık %70'i Müslüman çoğunluğundur (Güzel, 2014, s. 148).

Ancak Lüleburgaz'daki Yunan işgali sürecinde yaşanan sorunlar, bölge halkını etkilemiş; Türk-Müslüman ve hatta gayrimüslim nüfus göç etmiştir. Bu dönemde, Balkan Savaşları'ndan sonra Doğu Trakya'ya göç ederek Osmanlı tarafından Lüleburgaz'a yerleştirilen Müslümanlar Balkanlar'a geri dönmek istemişlerdir. Örneğin Ayvalı Köyü'ne yerleştirilen 108 Müslüman, Yunanlıların oluruyla trene bindirilerek geldikleri yerlere dönmüşlerdir. Zorla göç ettirilenler de olmuştur. Yunanlar, bu dönemde göç eden Müslümanların yerine Hristiyan nüfusu yerleştirmeye başlamışlar ve Yunanistan'dan getirilecek göçmenlerle Rum nüfusunu artırmaya çalışmışlardır (Pakyürek, 2019, s. 58). Lüleburgaz 1922'de yeniden Türk hâkimiyetine geçmiş ve böylece dışarıya göç görece azalmıştır.

Lozan Antlaşması'yla (1923) Trakya Türklere geri verilince, bir nüfus hareketliliği daha gerçekleşmiş; Türkiye ile Yunanistan, topraklarında yaşayan azınlıkları din esasından zoruyla göçe tabi tutarak aralarında "değiş-tokuş" uygulamasına gitmişlerdir. Bir zorunlu göç uygulaması olan mübadele kapsamında yaklaşık 1 milyon 200 bin Ortodoks Hristiyan Rum Anadolu'dan Yunanistan'a, 500 bin Müslüman Türk ise Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakılmış; Girit, Kavala, Selanik gibi kentlerden Türkiye'ye gelen nüfus, Doğu Trakya ve Batı Anadolu'da Rum azınlığın ayrılışıyla boşalan yerlere yerleştirilmişlerdir (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 254).

Tüm bu nüfus hareketliliğiyle çeşitlenen demografik yapının özellikleri, farklı kültürlerden toplulukların birlikte yaşam pratiğini ve kültürel mirasını bugüne taşımış; kuşaklar tarafından paylaşılmasına vesile olmuştur.

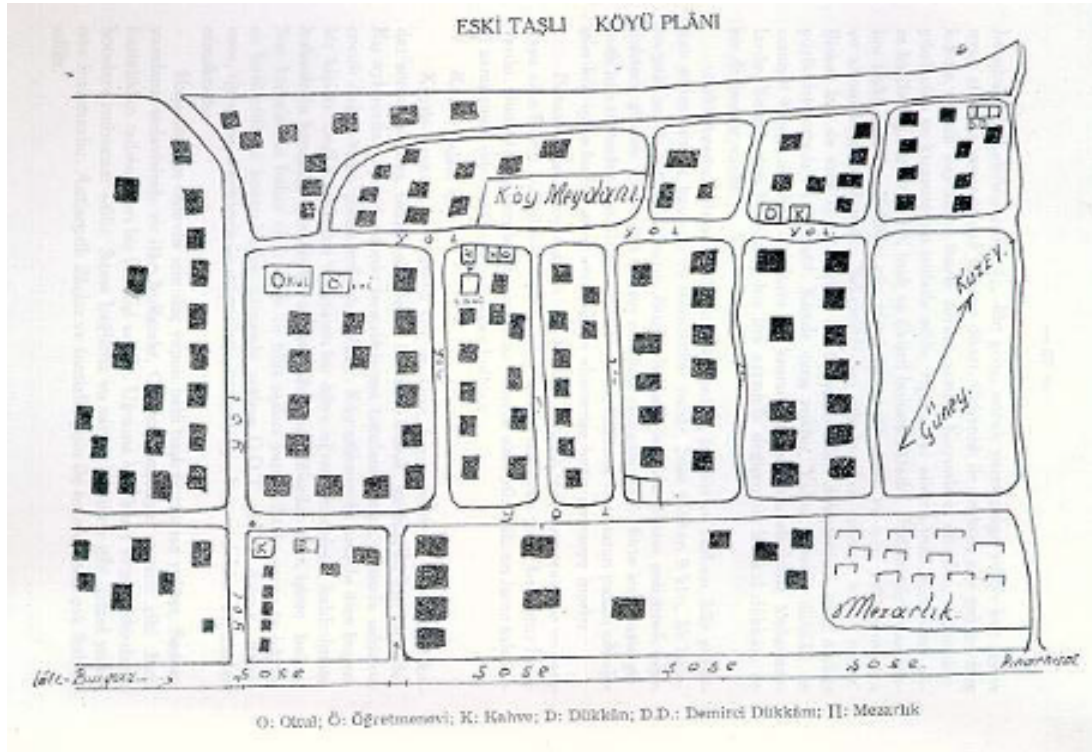
Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde İskân Politikaları

Bu başlıkta iskân politikaları, bugüne ışık tutan en fazla doneye sahip 18. yüzyıl Osmanlı'sından Erken Cumhuriyet Dönemi'ne kadar iki ayrı tarihsel kesitte çeşitli boyutlarıyla ele alınacaktır.

Osmanlı Devleti Tarafından Kurulan Planlı Kırsal Yerleşimler

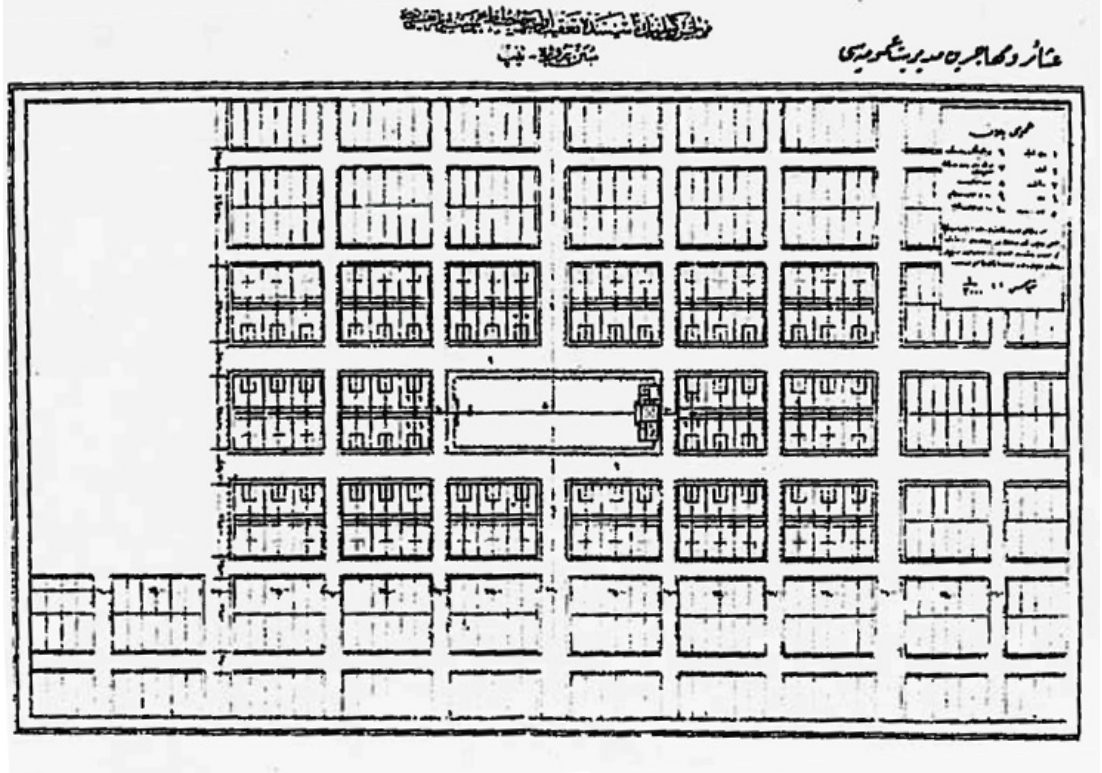
Osmanlı Devleti, kitlesel göç akışıyla karşı karşıya kaldığında, göçmenlerin iskânında üç farklı yola başvurmuştur: (a) Mevcut köylere hane ekleyerek köyleri genişletmek, (b) yeni köyler inşa etmek ve (c) gayrimüslim köyleri boşaltarak Müslüman muhacirlere tesis etmek (Dündar, 2000, s. 52). Burada, kitleleri hızlı ve sağlıklı şekilde yerleştirmek amacıyla pratik bir yöntem olarak kullanılan “planlı yerleşme”ye değinilecektir. Özellikle kırsalda zorunluluktan doğan bu uygulama, zamanla modern çevreler yaratarak fiziksel niteliği artıracak bir işleyişe evrilmiş; yasal düzenlemelerle desteklenmiştir.

Eres ve Akın (2010), ilk yasal uygulamanın, 1856'da Kırımlı göçmenlerin giriş yeri Silistre'ye gönderilen ve yapılacak yardımları, hakları, yükümlülükleri ve devlet politikasını içeren bir yönetmelik olduğunu belirtirler (s. 82). Köy kurmanın mimari boyutunu da tanımlayan bu yönetmeliğin ilkeleri, benimsenen iskân politikasındaki yaklaşımı ortaya koymakta; özellikle Rumeli'de daha düzenli ve çağdaş bir biçimlenmeyle birlikte mesken ve donatı inşasına yönelik devlet öngörüsünü de görünür kılmaktadır. Bu dönem göçmenler, karma olarak değil geldikleri yerlere göre gruplandırılarak iskân edilmişlerdir. Böylece kurulacak yerleşimlerin büyüklüğüne dair standartların dayatılmasının önüne geçilmiştir.

Şekil 2. Eskitaşlı Köyü planı (Kurhan'dan akt. Eres ve Akın, 2010, s. 87)

1897'de Bulgaristan'ın Rahva Kazası'ndan gelen Pomaklar, Lüleburgaz'da Eskitaşlı Çiftliği'ni satın alarak Eskitaşlı Köyü'nü kurarlar (Kurhan'dan akt. Eres ve Akın, 2010, s. 86). Izgara plan şeması daha çok devletin kurduğu köylerde dikkati çekse de Eskitaşlı'da ızgara planlı ve düzgün parselasyonlu bir yerleşme dokusu oluşturulmuştur (Şekil 2). Bu örnek farklılaşmakla birlikte göçmenlerin çoğunlukla geride bıraktıkları yerlerdeki geleneksel yaşam biçimlerini sürdürebilecekleri bir mekânsal düzenlemeyi tercih ettiklerini göstermektedir. Özellikle kendi iskân saha-larını seçebildikleri durumlarda, aşına oldukları coğrafi özelliklere, iklime, biçimlenişe benzer yerlerde yaşamayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Şekil 3. Muhacir köyleri için hazırlanmış umumi plan (Dündar, 2000, s. 52)

1913'e gelindiğinde, Muhacir Nizamnamesi'yle, muhacirler için kurulacak köylerin yer seçimi ve büyüklüğü ile planlarıyla ilgili asgari şartlar belirlenmiş; bu özelliklerin bir kısmı 1916'da çıkarılan bir talimatnameyle daha da genişletilmiştir. Bu kapsamda yerleşimlerin sağlıklı sürdürülebilirliği, erişilebilirliği, ziraata uygunluğu, olanaklar ölçüsünde büyütülebilirliği hedeflenmiş; tip planların oluşturulması öngörülmüştür. Buna göre çeşitli planlar-projeler hazırlanmış ve projeler vilayet iskân komisyonlarına gönderilmiştir (Dündar, 2000, s. 52; Ökçün'den akt. Cengizkan, 2004, s. 56).

Şekil 3'te bir örneği görüldüğü üzere, "Talimatname'nin 4. maddesine göre evlerin yapımında köyü ortadan dörde böler biçimde doğudan batıya ve kuzeyden güneye doğru on beş metrelik iki düz cadde açılacak, bu caddelerin kesiştiği noktada yeni köyün ortasında en azından beş-altı dönüm genişliğinde bir meydan bırakılacaktır" yönlendirmesi getirilmiştir (Ökçün'den akt. Cengizkan, 2004, s. 56). Bu ızgara planlı muhacir köy planında cami, okul ve karakol gibi donatılar ve hizmetler meydan çevresinde yer almaktadır. Aynı talimatnameyle köy evlerinin biçimlenişi

ve iç plan kurgusu konularında da kıstaslar belirlenmiştir (örnekler için bkz. Cengizkan, 2004, ss. 58-60).

1912-13 yıllarında birkaç köy inşa edilebilmiş olsa da 1914-18 arasında gelen göçmenlerin sayısı oldukça fazlalaştığı için yeni köy inşasına gidilememiş, göçmenler mevcut yerleşimlere dağıtılmışlardır. Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında “muhacir köy projesi” yeniden devreye sokulmuştur. 1919’da yeni köylerin inşası için eski proje bir genelgeyle birlikte yeniden mahalli yetkililere gönderilmiş ve göçmenlerin yapacakları veya hükümetin üstleneceği hanelerin planlara uygun olması istenmiştir. Planların sonradan ne derece uygulanabildikleri bilinmemekte, yalnızca Mübareke Dönemi’nde bu planlara uygun köy inşa edilme çabasına girildiği izlenebilmektedir (Dündar, 2000, s. 54).

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Göçmenlerin İskânı

Bu dönemde de göçmenlerin iskânı üzerinde durulmuş, ancak göçün sayısal büyüklüğü ve hızı önceki döneme göre daha planlı ve kapsamlı iskânı gerektirmiştir. Her ne kadar bir süreklilik içinde Osmanlı’nın yer değiştirme/yeniden yerleştirme yöntemleriyle benzerliği dikkat çekse de (Dündar, 2000, s. 52) özellikle Kurtuluş Savaşı sonrasında ve mübadele akabinde kentte veya kırsalda hızlı ve ucuz ev elde etme ihtiyacı bu dönemde hükümeti çeşitli çözümlere yönlendirmiştir: (a) “Baraka” ve “huğ” türü taşınabilir, hızlı kurulabilen konutlar yaptırarak konut açığı yeni üretilen basit ve geçici konutların konut mahallelerine eklenmesiyle kapamak, (b) “iktisadi ev” kavramı çerçevesinde yerleşik düzende ucuz ev yaptırarak konut sunumunu artırmak ve (c) “numûne köyler” kurmak, mübadele sonucunda boşalan konut stokunu (emval-i metruke) ülkeye gelen mübadillere (gerekliyorsa onarımdan sonra) dağıtmak (Cengizkan, 2004, s. 23). Ülke genelinde her birinden örnekler varsa da Trakya’da -özellikle Edirne ve Kırkkilise’de- bu çözümlerden sonuncusunun tercih edildiği görülmektedir.

Bu “acil barınma” gereksinimini karşılayan tekil konut onarımının/inşasının dışında bu dönemde özellikle kırsalda oluşturulacak göçmen yerleşimleri için ise Köy Kanunu (1924) önemli bir yasal araç olarak öne çıkmaktadır. Mevcut köyler dışında göçmenlerin iskânı konusunda da referans alınan bir planlama süreci sunan Kanun; çözüm önerilerini içeren, yapılı çevre biçimlenişine yönelik yönlendirmelerin geliştirildiği kapsamlı bir mevzuattır. Birer yönetim birimine çevrilen köylerin kendilerine yeterli yaşam alanları oluşturmaları hedeflenirken, yapılı çevre koşullarının tüm köylerin “ideal köy” düzeyine erişmesini sağlayacak şekilde kurgulanmış olması dikkati çekmektedir.

Trakya özelindeki çalışmalar ise dönemin -planlama kültürüne de yansıyan- modernleşme ve sağlıklı, çağdaş kırsal kimliği yaratma hareketiyle paralel seyretmiştir. Devletin kırsal alana bakışını ve uygulamacı yönünü, özellikle Trakya’da gerçekleştirilen planlama faaliyetlerinde değerlendirmek mümkündür (Eres, 2014, s. 58).

Duman (2009), Balkan göçmenlerinin iskân çalışmalarını 1923-33 ve 1934-38 arasında olmak üzere iki ayrı kesitte incelemek gerektiğini söyler. Bu ayırmadaki temel belirleyici, göçmenlerin statüsüdür (s. 475). Geray (1970), ilk on yıllık dönemde gelen göçmenlerin “serbest statü”de kabul edildiklerini, sonrakilerin ise “iskânlı statü”de işlem gördüklerini belirtir. Buna göre “serbest göçmenler”, devletten herhangi bir yardım talep etmeksizin istedikleri yere yerleşme hakkına sahip olanlarken; “iskânlı göçmenler”, devlet yardımıyla iskân edilen ve yalnızca belirli sahalara yerleşme şartını kabul edenlerdir (s. 9).

Ekonomik koşulların henüz olgunlaşmadığı 1923-33 arasındaki ilk dönemde gerçekleştirilen iskân çalışmalarının birçok dinamiği vardır. Bunlardan ilki ve en önemlisi, Türk-Yunan nüfus

mübadelesidir. Cengizkan'ın (2004) yerleştirilen mübadil sayılarına ilişkin sunduğu veriler, aciliyeti ve ihtiyaç yoğunluğunu ortaya koymaktadır: 1923 tarihli bir belgeye göre, Trakya mıntukası içinde Kırkkilise'ye 13.086 kişinin yerleştirildiği, 16.640 kişinin ise yerleştirilme olanağı bulunduğu belirtilmiştir (mıntuka genelinde 47.567 kişi yerleştirilenler, 75.460 kişi yerleştirilme olanağı bulunanlar arasındadır). 1925 tarihli başka bir belgeye göre ise Aralık 1924 tarihine kadar gelen mübadillerden 73.502'si Trakya'da iskân edilebilmiştir (ss. 28-29).

Neredeyse tüm olanaklarını mübadiller için kullanan Türkiye, Balkan göçmenlerinin iskânını gerçekleştirmekte yetersiz kaldığından Balkanlar'dan gelenlere "serbest göçmen" olma ve iskân hakkı talep etmeme şartı konduğu için 1923-33 arasında gelenlerin kaçının nerelerde yerleştiklerine dair kesin bir veri bulunmamakla birlikte, toplam 243 bin göçmenin çoğunlukla Trakya ve Marmara bölgelerini yerleşmek üzere tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Duman, 2009, ss. 475-476). Devletin mübadil iskân politikasında üretim kaybının en aza indirilmesi çabasıyla mübadillerin geldikleri yerdeki üretimdeki rollerini ve iklim koşullarını gözetererek yerleştirilecek mıntukaları seçmesi gibi (Cengizkan, 2004, s. 30), serbest göçmenlerin de yerleşmek üzere tercih ettikleri bölgelere ait kentsel veya kırsal üretim kültürü ile çevresel koşulların ülkelerindekiyle benzeştikleri tahmin edilmektedir.

Balkan ülkelerinin türdeş etnik ve dinî bir yapı kurma politikaları (Özgür, 2008, ss. 42-70) Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'daki Türklerin Türkiye'ye sığınma taleplerini önemli ölçüde artırmıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 259). Diğer dönemsel kesitin başlangıcı olan 1934, Bulgaristan'daki Türklerin planlı ve kitlesel biçimde Türkiye'ye kabul edileceği yönündeki kararın alındığı tarihtir (Duman, 2009, s. 477).

Bu dönemde gelenler, iskânlı statüde işlem gördükleri için devletin sorumluluğunda kabul edilmişlerdir. Devlet, nakil işlemlerini gerçekleştirerek iskân hizmetlerini vermekle; göçmenler ise kendilerine gösterilen sahalara yerleşmekle yükümlüdürler. Göçmenlerin kabulü, nakli ve iskânı, İskân Kanunu'na (1934) göre yürütülmüştür. İlk sene gelen toplam muhacir sayısı 81 binken, bunların yaklaşık 67 bini Trakya'ya yerleştirilmiştir. Ancak 1936'dan itibaren Trakya'nın artık göçmen kabul edemeyecek duruma gelmesiyle başka iskân mıntukalarına sevk başlamıştır (Duman, 2009, s. 480). 1938'e kadar "serbest statü"deki yaklaşık 14 bin göçmen ülkeye giriş yapmış, fakat istedikleri sahaya yerleşebildikleri için yer tespiti tam olarak yapılamamıştır.

Kitlesel göçün ilk yıllarında göçmenler, önce yerel halkın evlerine yerleştirilmişlerdir. Bu geçici durumun çatışmaya sebebiyet vermemesi için yeni mesken inşaatları gibi daha kalıcı çözümler aranmıştır. 1930'lardan itibaren en yoğun göçmen iskân sahası olması sebebiyle hazırlıkların başladığı Trakya'da, kerpiçlerin imalatından meskenlerin inşasına kadar yerel halk ile göçmenlerin imece usulüyle çalışmaları sağlanmıştır. Fakat inşaatlar tahmin edilenden uzun sürmüş, bu sırada ülkedeki göçmen sayısı arttığı için göçmenlerin inşaatlarda çalışmaları yönteminden vazgeçilerek 1936 itibarıyla meskenlerin ihale yoluyla inşa edilmelerine karar verilmiştir. Bu yöntem de beklenen karşılığı vermeyince, masrafları tümüyle devlete ait olmak üzere mesken inşaatları 'emaneten' müteahhitlere bırakılmıştır. Sadece 1934-37 döneminde göçmenler için yaklaşık 18 bin mesken inşa edilmiştir (Duman, 2009, s. 487).

Eres'in (2014) Tekirdağ'dan Kırklareli'ne yaptığı araştırmalarda, incelediği 42 yerleşimden 30'unda Erken Cumhuriyet Dönemi'nde göçmenler için konut inşa edildiği ve bunlardan 23'ünde hâlen bu yapıların bir kısmının mevcut olduğu saptanmıştır. Bu saptamaya dayanarak Trakya köylerinin %60'tan fazlasında göçmenler için konut inşa edildiği sonucuna varılmıştır (s. 62).

5 Aralık 1936 tarihli *Son Posta* gazetesinde yer alan bir habere göre sadece Lüleburgaz dâhilinde 1071 hanede 4288 göçmenin yerleştirildiği; bu göçmenlerin 3786'sının Bulgar, 170'inin Romanyalı, 95'inin de Yugoslavyalı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca 'serbest' olarak gelenlerden 46

hanede 152 Bulgar, 20 hanede 80 Romanyalı, 20 hanede ise 82 Yugoslavyalı olduğu bilgisi paylaşılmıştır (Son Posta, 1936).

Bu noktada, dönemin dikkat çekici farklılığı ise bu meskenlerin mevcut yerleşimler yerine ayrı köyler kurmak suretiyle farklı alanlarda inşa edilmesi ve böylece göçmen köylerinin oluşturulmasıdır. Trakya genelinde “yeni kurulan köyler, ortalama 80-100 haneli olarak planlanmış; yalnızca örnek köy olarak da anılan Tekirdağ Muratlı Köyü’nde (şekil 4) 653 haneli çok büyük bir yerleşme kurulmuştur” (Eres, 2014, s. 62).

şekil 4. Tekirdağ Muratlı Örnek Köyü’nün 1930’ların sonunda genel görünümü (İzmir Fuan Trakya Broşürü’nden akt. Eres, 2014, s. 62)

Dönemin öne çıkan niteliklerinden diğeri de iskân işlemleri sonrasında göçmenlerin ekonomik olarak desteklenmesine yönelik çalışmalardır. Devlet eliyle gerçekleştirilen bu çalışmalar, çoğunlukla göçmenlerin “üretici konumu”na getirilmeleri üzerine yoğunlaşmış; toprak dağıtımından mahsul, araç, hayvan veya sermaye yardımlarına kadar çeşitlenmiştir. Bu çalışmalar kapsamında 1936’da yalnızca Trakya’daki göçmenler için 10 bin pulluk sipariş verilmiş; hayvancılıkla uğraşanlara öküz, arıcılıkla uğraşanlara kovan dağıtılmıştır. Ticaret ve sanat erbabı olan göçmenlere ise işletme kurabilmeleri için sermaye yardımı sağlanmıştır (Duman, 2009, ss. 483-487).

Günümüzde Lüleburgaz Kırsalı ve Göç Hareketliliğinde Farklılaşan Odak Köyler

Bu başlıkta, geçmişten günümüze önemli bir geçiş bölgesi konumundaki Lüleburgaz kırsalının bugünü önce genel dinamikleriyle değerlendirilecek, ardından öne çıkan 5 odak köyün tarihçeleri ve demografik yapılarındaki değişim saha bulgularından yola çıkılarak daha detaylı incelenecektir.

Lüleburgaz Kırsalının Genel Özellikleri

Trakya’nın 1990’lardan bu yana önemli ölçüde göç almasının nedenlerinden biri, İstanbul’dan desantralize edilen sanayinin Çorlu, Çerkezköy ve Lüleburgaz gibi merkezlerde kurulmasıdır.

Fabrikalar nüfusu bu yöreye çekerken, Trakya'nın tarihiyle özdeş göç dinamiklerine bir yeni-sini daha eklemiştir. 1987'de Yeni Sanayi Sitesi'nin kurulmasını takip eden süreç, 2000'lerde Lüleburgaz'ı Trakya'nın sanayi ve ticaret merkezi konumuna yükseltmiştir (Timor, 1992, ss. 290-291).

Kırklareli nüfusunun yaklaşık %70'i il ve ilçe merkezlerinde, %30'u belde ve köylerde ikamet etmekte; merkez ilçede 105.525, Lüleburgaz'da 153.027 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2021). Lüleburgaz kır-kent nüfusunun özellikle 2000-2021 arasındaki değişimi incelendiğinde, kır nüfusunun 21 yıl içinde düzenli bir azalış göstermesine rağmen 2018'de sert bir düşüş yaşadığı, ancak aynı yıl kent nüfusunda yüksek bir artış seyrettiği görülmektedir (TÜİK, 2000; TÜİK, 2007-2021). Bunun dışında kent nüfusunda doğrusal bir artış izlenmektedir ve bu artışın nedeni, son yıllarda kırdan kente göçlerin yoğunlaşması ve Lüleburgaz'ın başka illerden göç almasıdır.

Bu durumun, saha araştırması kapsamında yapılan görüşmeler sırasında, tarımda insan gücü eksikliğini doğurduğu ve üretimin gerilemesini tetiklediği öğrenilmiştir. Yer değiştirenlerin başlıca göç nedenleri, sanayi alanlarındaki iş koşullarının gelişmişliği olarak öne çıkmış; dönmelerini caydırıcı etkenlerin başında iş bulma olasılığı gelse de beklentilerinin sosyo-ekonomik konumlarına ve önlerindeki seçeneklere bağlı olarak değiştiği anlaşılmıştır. Diğer etken, yine göçle gelen nüfusun aidiyet duygusuyla paraleldir. Belde veya köylerden kent merkezine göç edenlerde tarımın bittiği algısı, köyde zaten kimsenin kalmadığı gerekçesi ve yeniden kırsal yaşama dönme isteksizliği etkilidir.

Bugün Lüleburgaz köy nüfuslarına bakıldığında, nüfusun fazla olduğu köyler sırasıyla Kırıkköy, Celaliye, Hamitabat, Sakızköy, Turgutbey, Düğüncübaşı; az olduğu köyler ise sırasıyla Eskibedir, Yenitaşlı, Seyitler, Davutlu'dur. Kent nüfusunda kadın-erkek oranı kırsalda da benzer yakınlıkta seyretmekte ve bu oran birçok yerleşimden farklılaşacak şekilde belde ve köylerde de neredeyse eşit biçimde karşımıza çıkmaktadır. Yaş grupları arasındaki yüzdelik oranlar da kenttekiyle örtüşmektedir (TÜİK, 2021).

Trakya'nın verimli tarım arazileri üzerindeki Lüleburgaz, genel olarak tarım, hayvancılık ve sanayinin birbiriyle etkileştiği iş kollarının sosyo-ekonomik yapıya yansımalarının en iyi izlenebildiği kentlerden birisi olarak Kırklareli'nin I. sınıf tarım topraklarına sahip yerleşimidir. Ancak sanayinin denetimsiz işleyişi nedeniyle önemli seviyelere ulaşmış kirlilik oranlarıyla gündeme gelen Ergene ve Meriç nehirleri toprak yapısını olumsuz etkilerken, tarımsal ürün kalitesinde de bozulmalara neden olmaktadır. Ekonomik gelişim potansiyeli olan tarım ve sanayi altyapısı ile ticari bağlantıları Lüleburgaz'ı rekabet açısından öne çıkarırken, kirlenmeden kaynaklanan olumsuzlukların risk değerlendirmesi yapılmalıdır.

Tarımda istihdam edilenlerin oranında yaşanan düşüş ve desantralize edilen sanayi fonksiyonlarının bölgeye taşınması, sanayi ve hizmet sektörlerindeki artışın gerekçesidir. Kentleşme sürecinde merkezi bir rol oynayan işgücü piyasasının uyumu, kırdan kente göçü işaret etmektedir. Trakya'yla benzer karakterdeki toprakların göçler nedeniyle el değiştirmesiyle ve nüfusun artmasıyla Lüleburgaz köylerinde aile başına düşen toprak miktarının azalması, tarımdan beklenen kazanımı düşürmektedir. Hayvancılık ise ekolojik ve sosyo-ekonomik koşulları açısından tarımsal kapasiteyi artırma potansiyeline rağmen zirai üretimi geriden takip etmektedir.

Geniş alana yayılmış 31 köy yerleşiminden TEM ve D-100 üzerinde bulunanlar, daha kalabalık nüfusa sahiptirler. Yoğun bir yerleşim dokusunun biçimlendiği bu köylerin sosyal donatı bakımından daha zengin oldukları görülmektedir. Köylerde çoğunlukla merkezden gelişen organik dokulu bir yerleşim görülmekte; planlı köylere de rastlanmaktadır. Yapı yoğunluğu ile kat yüksekliğine dayalı araştırmalar üzerinden gerçekleştirdiğimiz mekânsal kimlik çözümlemesi sonucunda, Ergene Nehri çevresinde gelişen köylerin daha düşük katlı olduğunu; nüfus-kat adedi

arasında ilişki kurulduğunda en yüksek nüfusa sahip köylerde kat adedinin de fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Kırsal genelinde kamusal hizmetlerin öncelenmesi, sosyo-kültürel ve idari tesislerin ise bulunmaması nedenleriyle, beldelere/merkeze yakın köylerde yaşayanlar özellikle alt merkez rolünü üstlenen köylere/merkez ilçeye gitmektedirler. Sağlık donatılarındaki yetersizliğin yanı sıra taşımalı eğitimle uzun vakitlerin yolda geçmesi, okul çağında çocukları olan ailelerin eğitim tesislerine yakın bölgelere taşınmasına sebebiyet vermektedir. Bununla birlikte köylerden merkeze ulaşımın yeterli ölçüde geerleştirilememesi, hizmetlere erişimde birtakım sıkıntılara neden olmakta; dolayısıyla köylerin tamamında eēit yaşam kalitesi sağlanamamaktadır.

Odak Köyler

Bu başlıkta, ilçe kırsalında ne çıkan 5 odak köyün; gle ilişkisi dolayısıyla ağırlıklı olarak tarihçelerine ve demografik yapılarına dair bilgiler derlenmiştir. Çalışma kapsamında gn izleniminin günümüze yansımaları olarak değerlendirilen SOKÜM ise bir sonraki başlıkta detaylı olarak ele alınacaktır.

Ayvalı

Lüleburgaz merkezine 7, Kırklareli merkezine ise 33 km. mesafedeki köyün 19. yüzyılda daha geniş bir alana yayılı olduğu bilinmektedir. Gültekin'in (2017) aktardığına göre Hamitabat Köyü 1888'de Ayvalı Köyü'nün Domuzormanı Mevkii'ne bağlı yeni bir yerleşim olarak kurulmuştur (s. 40).

Ayvalı'nın, Mimar Sinan'ın Sokullu Külliyesi ve taş köprünün inşası için Ayvalık'tan getirdiği 900 civarı işçiden bir kısmının geri dönmeyerek buraya yerleşmesiyle kurulduğu düşünülmektedir (Göral, 1963, s. 34). Bu coğrafyada, yer değiştiren toplulukların geldikleri köye ayrıldıkları yeri anlatan bir isim vermelerine sıklıkla rastlanmakta, benzer bir durumla burada da karşılaşılmaktadır (Sarioğlu, 2014). Bu nedenle John Covel'in seyahatnamesinde köyden Ayvalık olarak bahsedilmektedir (Dallam vd., 1893, s. 185). 1712 yılı Avârız Defteri'nde ise adının Ayvalı olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir (Gökpinar, 2020, s. 82). İsim değişikliğinin ne zaman ve ne Şekilde olduğuna dair detaylı bilgiye ulaşılamamış, fakat ismin günümüze kadar gelerek yalnızca Yunan işgali süresince Yunanca karşılığı olan Kydones Őeklinde değiştirildiği öğrenilmiştir (Nişanyan Yer Adları, 2021).

Ayvalı bir Rum köyü olarak kurulmuş ve 1900'lerin başlarına kadar bu yapısını muhafaza etmiştir. Avârız Defteri'ne göre o dönem köyün 101 kişilik nüfusunun tamamı gayrimüslimdir (1878-79 ğretim yılında Rum okulunda 40 ğrenci olduğu bilinmekte; 20. yüzyıl başında ise nüfusu 850 olan Ayvalı'da 50 öğrencinin varlığına işaret edilmektedir). Balkan Savaşları Dönemi'nde Rumların Bulgar ordusuyla kurduğu yakınlığın tepki çekmesi ve İttihat-Terakki politikaları, Rumların 1914-15 yıllarında g etmeleriyle sonuçlanmıştır. O ğretim yılında Lüleburgaz ve Ayvalı'da yalnızca ikişer Rum ğrenci kalmış olması, yerleşimin Rum nüfusunu büyük ölçüde kaybetmiş olduğunun göstergesidir (Vlachs, 2021). 1919-22 arasındaki Yunan işgali sürecinde, Müslüman halkın gce zorlandığı, Rum nüfusunu ise artırılmaya çalışıldığı söylenmektedir (Pakyürek, 2019, s. 58). Bu dönemde köy; 524 kişilik bir nüfusa, 2 rahipli Ayios Athanasios Kilisesi'ne ve 50 öğrencili bir ilkokula sahiptir.

Görüleceği gibi Ayvalı'daki nüfus değişimi daha ziyade 1912 Balkan Savaşları'yla yaşanmıştır. İlk yerleşenlerin, savaşla birlikte Selanik'in Mennik Kasabası'nın Çukurova Köyü'nden olduğu söylenmektedir. 60 haneden oluşan topluluk önce Lüleburgaz'a, ardından Ayvalı'ya yerleşmiştir.

1924'te gerçekleşen nüfus değişiminde ise 15 hanenin Langaza'dan geldiği bilinmektedir. Sonraki yıllarda muhacir olarak gelenler de olmuş; 1934'te 44 hane, 1938'de Romanya'dan 17 hane, 1950-51 göçünde 33 hane ve 1977'de 4 hane köy nüfusuna katılmıştır (Arslan ve Baltacı'dan akt. Özdoğan, 2016, s. 45).

1900'lerin başlarından sonra Ayvalı'ya ait ulaşılabilen nüfus verileri ise yüzyılın ikinci yarısına aittir. Lüleburgaz İlçesi Monografyası'nda 1950-63 arasındaki değişime yer verilmiştir. Buna göre 1950'de köyde 840 kişi yaşarken, nüfus 1955'te 985 kişi, 1963'te ise 991 kişi olmuştur (Göral, 1963, s. 16). Söz konusu dönemde nüfus artış eğilimindeyken, son 15 yılın grafiğinde ise yer yer iniş-çıkışlar görülmesine karşın nüfusun sürekli bir düşüş eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Günümüzde Ayvalı'da yaz-kış nüfusu dengelidir. Nüfusu 549 olan köy (TÜİK, 2021), en çok ilçe merkezine evlilik veya eğitim sebebiyle göç vermektedir. Muhtarla yapılan görüşmede Ayvalı'dan olup Lüleburgaz'da oturan yaklaşık 150 hane olduğu ve hatta Ayvalı Köyü Yardımlaşma ve Güzelleştirme Derneği altında dernekleştikleri belirtilmiştir (Kişisel Görüşme, 23 Ekim 2018).

Kurulduğu günden bugüne başlıca geçim kaynağı tarım olan Ayvalı, Osmanlı Dönemi'nde bağcılık ve şarapçılıkla ismini duyurmuştur. İhtiyacı önemli ölçüde karşılmasına rağmen bu gelenek günümüze taşınamamış, hiç bağ alanı kalmamıştır (Mustafa Gültekin, Kişisel Görüşme, 29 Eylül 2020). 1903'te Lüleburgaz'da 1.605 parça (Edirne Valiliği, 2014, ss. 300), 1940'lara gelindiğinde ise ağırlıklı olarak yamaçlarında yer alan 85 hektar bağı bulunduğu ve bir kısmının harap durumda olduğu belirtilmiştir (Uç, 1942, s. 21). 2000'lerle bağcılığa ilgi yeniden artmış, özel girişimciler bağcılığı ve şarapçılığı bölge turizmine de katkı sunacak biçimde geliştirmeyi hedeflemişlerdir.

Düğüncübaşı

Lüleburgaz merkezine 11, Kırklareli merkezine ise 45 km. mesafedeki köyde evler çoğunlukla betonarme olup birbirlerine yakın ve bitişik bahçelidir. Herkesin kendi tapulu arazisinin olduğu Düğüncübaşı'nın en önemli özelliklerinden biri, Cumhuriyet'in ilk planlı köylerinden olmasıdır. Bu sebeple kuruluşundan itibaren Köy Kanunu uygulanmaktadır. Yaklaşık 100 yıllık tarihi olan köy, her yönüyle kalkınmış ve şehirleşmeye doğru gitmiştir.

1500'lerde Sokullu ailesine ait olan köy, gelirlerini Hadice Sultan Hassı'na tahsis eden 5 köy arasındadır (Gökpınar, 2020, s. 90). 1712 Avârız Defteri'nde ulaşılabilen en eski verilere göre köyde gayrimüslim nüfus bulunmamakta olup Müslüman nüfus sayısı 2 hanede toplam 4'tür ve bunların 3'ü askerî görevliyken, yalnızca 1'i reayadır.

1924'te, Drama'dan (Mokrosh Mokreş'ten ve Razenik'ten) mübadil olarak getirilen 420 göçmenin yerleştirilmesiyle devlet tarafından kurulmuş Düğüncübaşı, Savoğlu Çiftliği arazisi üzerinde yer almaktadır (Göral, 1963, s. 35). Cumhuriyet'ten sonra gittikçe gelişen bu Pomak köyü, Osmanlı Arşivi'nde çiftlik olarak geçen tek köydür.

1950 nüfusu 943, 1955 nüfusu 1063, 1960 nüfusu ise 1038 kişiden oluşan (Göral, 1963, s. 16) köyde günümüzde 930 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2021). 2007-8 ve 2011-12 arasında nüfusta artışlar görülse de köy son 10 yılda ekonomik nedenlerle önemli oranda göç vermiştir (TÜİK, 2007-2021). Toprakları verimli olan Düğüncübaşı'nda halkın çoğu geçmişteki geleneği sürdürerek tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır.

Öte yandan köy halkı, hemşehrileri olan Dramalılarla etkileşimlerini hâlen sürdürmektedir. 2007'de kurulan Düğüncübaşı Dramalılar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, birlik ruhunu pekiştirmek amacıyla her sene dayanışma gecesi organize ederek dışarıda yaşayan Dramalıları misafir etmektedir.

Ertuğrul

Ertuğrul Lüleburgaz merkezine 19, Kırklareli merkezine ise 36 km. mesafede olup tıpkı Hamitabat gibi tarihi çok eskilere dayanmayan, sonradan kurulan bir yerleşimdir. 1888’de “muhacir köy” statüsünde kurulan Hamitabat ve Ertuğrul köylerinin isimleri, II. Abdülhamid Sultan’dan esinlenilerek verilmiştir⁶ (Gültekin, 2017, s. 40). Buna rağmen Ertuğrul’un ismi ve tarihçesiyle ilgili sıklıkla hatalı bir anlatım yapıldığı, halk dilinde olduğu kadar çoğu tarih araştırması içeren çeşitli kaynaklarda da bu hatanın devam ettirildiği görülmektedir. Yerel tarihçi Mustafa Gültekin, bugüne kadar köylerle ilgili arşiv çalışması yapılmamasının bu hatalı bilgilerin yayılmasında önemli bir etken olduğunu söyleyerek, Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde kendi yaptığı taramada bu iki köyün kuruluşuna ilişkin bir belgenin bulunduğunu paylaşır.

16 Şubat 1888 tarihli kuruluş belgesinden Hamitabat’ın Ayvalı’ya bağlı Domuzormanı Mevkii’nde, Ertuğrul’un ise Kazgan Merası Mevkii’nde muhacirlerin yerleştirilmek üzere 150’şer hanelik iki yeni köy olarak kuruldukları; bu tarihten önce yerlerinde herhangi bir yerleşimin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Gültekin’den, söz konusu muhacirlerin ‘93 Harbi’nden sonra Bulgaristan’dan Lüleburgaz’a göç ederek Ertuğrul’a yerleştirildikleri; göç edilen köyler açısından mezar taşlarında her ne kadar 3 köyün ismi yer alıyor olsa da kayıtlarda daha fazla köy adına rastlandığı öğrenilmiştir. Bulgaristan muhacirleri dışında köy sakinleri arasında geçmişte az sayıda da olsa Pomakların, Kıptilerin, Arnavutların ve Amucaların da olduğu edinilen diğer bilgiler arasındadır (Mustafa Gültekin, Kişisel Görüşme, 29 Eylül 2020).

Özdoğan’ın (2016) aktardığında göre, önceleri kendi içine kapanık bir köy olan Ertuğrul, zamanla tarihi birtakım gelişmeler neticesinde yapılı çevreye dahi yansıyan değişikliklere sahne olmuştur. Çit örme yerine kerpiç duvarlı, sap örtülü yapılanmaya geçiş buna örnek olarak verilebilir. Bugün bu yapılarla beraber betonarme ve taş yapılar çoğunluktadır (s. 72).

Cumhuriyet Dönemi’nde ise köy, eğitimde önemli ölçüde ilerleme göstermiştir. Köyde neredeyse her ailede, çoğu Kepirtepe İlk Öğretmen Okulu mezunu öğretmenler bulunmaktadır. Kepirtepeliler Vakfı’ndan Sedat Tonguz, “Kepirtepe her yerde sanatıyla, sporuyla, aletli jimnastiğiyle, müziğiyle, güzel sanatlarıyla, halk oyunlarıyla değer üreten bir eğitim kurumudur. Daha sonra köy enstitüsü geleneği kesintiye uğrayınca İlk Öğretmen Okulu devam ediyor. O İlk Öğretmen Okulu devamında ise bizler yetişiyoruz” diyerek Kepirtepe’nin köy ve ilçe geneli için önemine değinmiştir (Sedat Tonguz, Kişisel Görüşme, 2 Nisan 2021).

Tarihine ilişkin yazılı kaynaklarda yer alan bilgilerin oldukça sınırlı olduğu Ertuğrul’un günümüz nüfusu, yaklaşık 200 hanede yaşayan 385 kişiden oluşmaktadır (TÜİK, 2021). 2008-9 ve 2015-16 yılları arasında nüfusunda artışlar görülse de 2017’den sonra düşüş dikkat çekicidir (TÜİK, 2007-2021). Muhtarın aktardığında göre köy son 10 yılda göç vermiş, köye taşınan aile sayısı ise 5’le sınırlı kalmıştır. Yalnızca yaz aylarında köyün nüfusu artmaktadır (Kişisel Görüşme, 24 Ekim 2018).

Köyün ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanmakta; başka bir gelir kaynağı bulunmadığı için özellikle gençlerin istihdamı, erişilebilirliğin yanında bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan muhtarla yapılan görüşmede; 1980 sonrası inşa edilen Hamitabat Termik Santrali’nin, köydeki bahçeciliği olumsuz yönde etkilediği, köye ekolojik açıdan ciddi zararlar verdiği öğrenilmiştir (Kişisel Görüşme, 24 Ekim 2018).

⁶ Hamitabat (kuruluş ismi Hâmid Âbad) padişahın Hamid olan isminden; Ertuğrul ise hem padişahın mahlasından adını almıştır (Gültekin, 2017, s. 40).

Eskibedir

Eskibedir Lüleburgaz merkezine 6, Kırklareli merkezine ise 45 km. mesafededir. Muhtarı tarafından 600 yıllık geçmişinin bulunduğu belirtilen köy (Kişisel Görüşme, 25 Ekim 2018), Özdoğan'ın (2016) aktardığına göre adını ilk yerleşimin yapıldığı Bedir Çiftliği'nden almıştır (s. 73).

Tarihi boyunca herhangi bir nüfus değişikliğine konu olmamış Eskibedir, bir Gacal köyü olarak günümüze ulaşmıştır. Yeni gelen göçmen aileler için Yenibedir Köyü'nün kurulmuş olması da Eskibedir nüfusunun yerli olarak kaldığını kanıtlar niteliktedir (Mustafa Gültekin, Kişisel Görüşme, 29 Eylül 2020).

Eskibedir'e ait ilk nüfus verilerine Lüleburgaz İlçesi Monografyası'nda rastlanmaktadır. 1950'de köyde 220 kişi yaşarken, nüfus 1955'te 234 kişi, 1960'ta ise 193 kişi olmuştur (Göral, 1963, s. 16). Söz konusu 10 yıllık dönem içerisinde görülen inişli-çıkışlı yapının son 15 yılın grafiğinde de benzer şekilde olduğu gözlemlenmekle beraber nüfusun genellikle bir düşüş eğiliminde olduğu söylenebilir (TÜİK, 2007-2021).

Köyün günümüz nüfusu 84'tür (TÜİK, 2021). 2008-10 ve 2015-16 arasında göç alan bir köy olsa da 2007 sonrasında genel olarak göç veren bir yerleşimdir (TÜİK, 2007-2021). Lüleburgaz'ın en düşük nüfusa sahip köyü olması kendi içine kapalı toplum yapısının bir sonucu olarak gösterilebilir. Muhtar, köyden son 10 yıl içinde taşınan hanelerin, sunduğu hizmetleri daha yeterli buldukları için Lüleburgaz merkezini tercih ettiklerini aktarmıştır (Kişisel Görüşme, 25 Ekim 2018).

Köydeki başlıca geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Bu faaliyetlerle uğraşanların yanı sıra köyde yaşamalarına rağmen ilçe merkezine çalışmak üzere gidip-gelen ücretli çalışanlar da bulunmaktadır.

Eskitaşlı

Kuzeyde yer alan Eskitaşlı, ilçe merkezine 9 km. mesafededir. Yerleşimin en önemli açık alanı meydan olmasına rağmen morfolojik doku içinde kendini belirgin bir şekilde göstermemektedir. Köy geleneğinin parçası tören etkinliklerinin vaktiyle daha yoğun gerçekleştirildiği meydan, Eskitaşlı'nın en canlı alanını oluşturmaktadır. Özellikle planlı köy yerleşimlerinde tanımlanmış köy odası ve köy konağı gibi yapılar Eskitaşlı planında da görülmektedir. 1932'de yeni okul yapılıncaya eski okul köy odası olarak kullanılmaya başlanmıştır (Kurhan, 2014, s. 59). Köye gelen yabancıların misafir edildiği bu yerde, aynı zamanda resmî işler de gerçekleştirilmektedir.

Bulgaristan'ın Rahva, Glava, Koynare kazalarından gelen Pomaklar⁷ tarafından satın alınarak 1897-98 yıllarında çiftlik üzerinde 40 haneyle kurulduğu (Göral, 1963, s. 35) köyün bilinen ilk adı "Pomak Atik"tir (Kurhan, 2014, s. 44). 1922'de "Taşlı Atik" veya "Taşlı-yı Atik" adlarıyla anılırken, 1928'den beri köy Eskitaşlı adını taşımaktadır (Özdoğan, 2016, s. 75).

Göçmenlerin iskânı hakkında 1913'te yayımlanan talimatname Eskitaşlı'yı da kapsamaktadır (Halaçoğlu, 1990, ss. 146-148). Cumhuriyet Arşivi'nde yer alan Kırklareli Muhacir Esas Kayıt Defteri'nden 1950-71 arasındaki bilgilere göre muhacirler, Lüleburgaz'ın diğer birçok yerleşimine olduğu gibi Eskitaşlı'ya da sevk ve iskân edilmişlerdir (Uzuner, 2019, ss. 58-59). Köye yerleşen diğer bir grup ise Rumeli'deki Kızılbaş oymakları arasında tanınmışlardan Amucalardır (Mustafa Gültekin, Kişisel Görüşme, 29 Eylül 2020).

1950 nüfusu 205, 1955 nüfusu 808, 1960 nüfusu ise 879 kişiden oluşan (Göral, 1963, s. 16) Eskitaşlı'da günümüzde 706 kişi yaşamaktadır (TÜİK, 2021). Köyün iktisadi tarihi çiftçilikle ve

⁷ Koynare nüfusunun tamamı mübadele öncesi Pomaklardan oluşmaktadır. Tuna Vilâyeti salnâmelerinde adı geçen ve nüfusunun yarısı Müslüman olan Rahva'nın civarında bulunan 60 köyün sadece 7'sinin adı Türkçedir. Rahova kazasında ise %61'si Müslüman olan 12.767 hane bulunmaktadır (Kiel, 2007, s. 424).

ziraatla özdeştir. Kırklareli mutfağı genelinde de kullanılan bahar aylarının kır otları, tarımı yapılan sebzelerle birlikte çeşitlilik göstermektedir.

Göçün Etkilerini SOKÜM Üzerinden Günümüzde Okumak

Geçmişten günümüze Lüleburgaz kırsalında ara vermeksizin süregelen sosyo-kültürel değişim-dönüşüm, mekânı da hızla yeniden biçimlendirmiş; geçmişin yansımalarını silikleştirmiştir. Kırsaldaki somut miras öğelerinin azlığının aksine SOKÜM'deki zenginlik, göçün tanıklığını günümüze taşıyan bir değer olarak karşımıza çıkmakta; topluluk belleğinde saklı olanlar ise geçmişe dönük izlerden okunabilmektedir. Farklı kültürler, katmanlar olarak birbiri ardına eklenerek yeni birleşimlere fırsat tanımakta; toplumsal hafızayı ve gündelik hayat pratiklerini yeniden şekillendirmektedir.

Doğu Trakya; Greklerden Bizans'a kadar birçok imparatorluğu, tarihinin ve coğrafyasının parçası kılınmıştır. Dolayısıyla bölgede -bugün hepsi var olmasa da- Ermeniler, Yahudiler, Bulgarlar, Rumlar, Romyözler, Torbeşler, Çıtaklar, Karaman Türkleri, Gacallar, Tatarlar, Gagavuzlar, Karabacaklar, Pomaklar, Arnavutlar, Dağlılar, Yörükler, Kıptiler, Boşnaklar gibi yaşamış tüm topluluklarıyla Lüleburgaz; çeşitlenen etnik kimliklerin ve kültürel yansımalarının oluşturduğu özgün sosyal bir morfolojiye sahiptir. Bugün hâlâ farklı etnik kimliklerin renklerini SOKÜM kapsamında okuyabilmek mümkündür.

Deneyimle şekillenen kültürel ifadeler, yerelden daha geniş bir coğrafyayla etkileşim içeriindedir. Odak köylerde yapılan inceleme de bu savı doğrulamıştır. Kaynak kişiler aracılığıyla coğrafyayla ilişkilendirilmesi mümkün olsa da SOKÜM öğelerinin pek çok noktada ortaklaştığı, hatta iç içe geçtiği görülmüştür. Bu sebeple öncelikle coğrafya genelindeki yaşama sirayet ettiği tespit edilen değerler, konu sahayla bütünlük sağlaması amacıyla Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri'ndeki (2022) "Halk Kültürü" sınıflaması esas alınarak sunulacak; bölge ölçeğinden yerele doğru inen akışta odak köyler özelinde farklılaşan miras öğelerine ayrıca değinilecektir.

A. Halk Edebiyatı: Göçlerin şekillendirdiği etnik yapının yakın dönemde değişen dinamikleri neticesinde var olan ağızlar, Cumhuriyet'in ilk yılları itibarıyla daha türdeş özellikler göstermeye başlamıştır. Halk dili açısından, Derleme Sözlüğü'nde Lüleburgaz ve çevresiyle ilişkilendirilen 1152 kelimenin önemli bir kısmında Lüleburgaz genel olarak referans verilmiş olmakla birlikte farklı köylerden katkılar da bulunmaktadır. Ayrıca bu kelimelerin belirli temalarda ortaklaştığı görülmüştür. Bölgenin önemli geçim kaynaklarından tarım ve hayvancılık gibi kırsal üretime referans veren katkılar öne çıkmakla beraber gastronomi alanındaki kelimelerin yoğunluğu ise mutfak kültürüne verilen önemin göstergesidir. Halk edebiyatı açısından da köylerde sözlü geleneğe dayalı anonim örneklere rastlanmaktadır. Halk diliyle söylenen eserlerde aşk, hasret, ölüm ve yiğitlik gibi tüm insanlığı ilgilendiren konulara yer verilmektedir.

B. Gelenek, Görenek ve İnançlar:

Gelenek, Görenek, Âdet ve Ritüeller: Hamilelik, doğum, isim verme, emzirme, lohusalık, kırk uçurma, giyim-kuşam, halk oyunları, müzikler, maniler, düğünler, bayramlar, mezarlık ziyaretleri, yemekler, halk hekimliği, sosyal yaşam vb. özelinde geçmişten günümüze ulaşan, terk edilmiş ya da değişmiş birçok gelenek, görenek, âdet ve uygulama ritüeli olduğu bilinmekte; bunların önemli bir kısmı Lüleburgaz genelinde ortaklaşmakla birlikte köyler bazında çeşitlenebilmektedir. Her köyün pratiği birbirinden farklılık gösterebilmekte; bu çeşitlilik çoğu zaman köylerin göç tarihiyle de ilişkilenebilmektedir. Örneğin muhacirler ile Gacalların veya Sünniler ile Bektaşilerin gelenek, görenek, âdet ve ritüelleri birbirinden ayrışabilmektedir.

Kutlamalar, Şenlikler ve Festivaller: “Mart Dokuzu” adıyla bilinen Nevruz (Bayramı), baharın müjdeleyicisidir ve Lüleburgaz kırsalında kutlama gerçekleştirilen festival alanlarında geçmişte olduğu gibi günümüzde de çeşitli etkinliklerle yaşatılır. Ancak inanç açısından çeşitlenen topluluklar arasında (örn. Sünniler ile Amuca Bektaşileri⁸) kutlama ritüelleri farklılaşmaktadır. Hıdırellez Şenliği ise son yıllarda köy muhtarlarının girişimleriyle yeniden geleneksel hâle getirilmekte ve her köyün kendine ait Hıdırellez âdetleri bulunmaktadır. Sürdürülen diğer şenlikler; Roman kültürüne ait bir bayram olan Kakava, Uluslararası Çocuk Şenliği, çoğu Balkan ülkelerinden olmak üzere farklı kültürlerden katılımcıların yer aldığı Halk Dansları Festivali ve bazı köy şenlikleridir. Çeşitli nedenlerle yaşatılmadığı için bugüne varamayan değerler ise Lüleburgaz Panayırı ve geleneksel kır eğlencelerinden Kuru Şenliği’dir.

Halk Müziği ve Halk Oyunları: Trakya’nın geneli gibi Kırklareli yöresi halk oyunları da özellikle Balkan göçmenlerinin getirdikleri ile bölge oyunlarının karışımıyla şekillenmiş bir yapıya sahiptir. Halk müziği açısından da il genelinde öne çıkan Lüleburgaz’da bu zengin içerik göçle bağlantılı yaşam biçimi ve kültürüne ait detaylarla ilişkilenebilir. İki davul-iki zurna, bölgenin halk müziği ile oyunlarında ayırt edici olarak karşımıza çıkmaktadır.

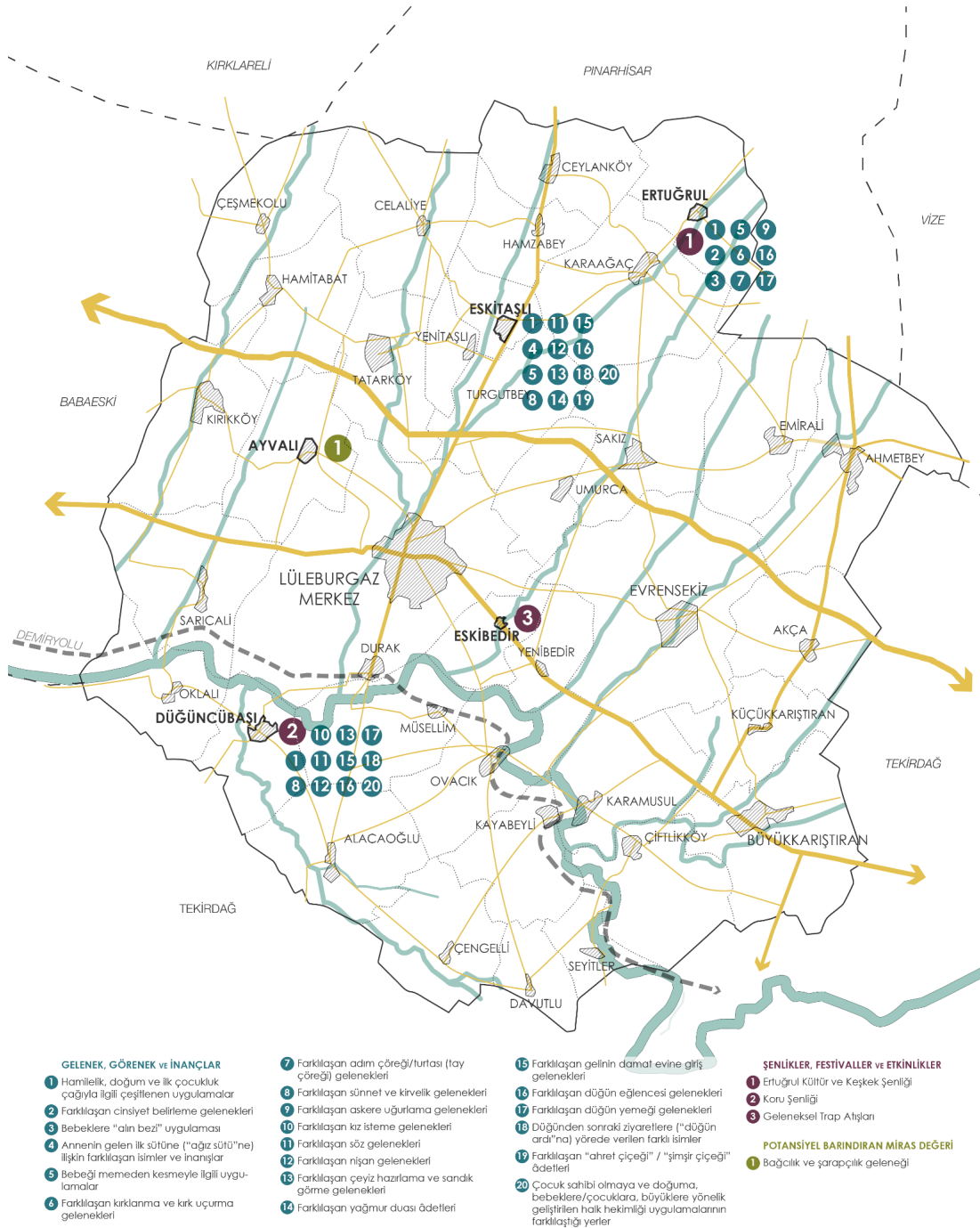
C. Maddi Kültür: Maddi kültür nesnelere ilki giyim-kuşam ve yöresel kıyafetler olup Lüleburgaz kırsalında köy bazında farklılaşmasa da göçe bağlı etnik yapının kırsal genelinde çeşitlendirdiği materyallerdendir. İkincisi, bugün değişen ihtiyaçlar ve beklentiler doğrultusunda azalmış veya neredeyse tamamen ortadan kalkmış çömlekçilik, lülecilik gibi yöresel el sanatları ve zanaatlarıdır. Buna rağmen kırsalda özellikle dokumaya, işlemeye ve örmeye yönelik üretimler yeniden canlandırılarak devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Üçüncüsü ise yöresel mutfak kültürüdür ki bu kültür etnik grupların kimliklerinin korunmasındaki pay sahipliğiyle kırsalın ayırt edici ve etkileşimli özelliklerindedir. Yöresel mutfaka ait yiyecekler arasında süt ürünleri, çorbalar, hamur işleri ve et yemekleri ön plana çıkmakta; hardaliye ise yöreye özgü bir içecek olarak adından söz ettirmektedir. Üzüm ve bağcılık bölgede hardaliye yapımının yanı sıra şarapçılık açısından da önemlidir.

Lüleburgaz kırsalında, odak köylerde yapılan saha çalışmasında kaynak kişilerden elde edilen ve çalışma kapsamında derlenen bilgilerin dağılımı Şekil 5’te görülmektedir. Halk edebiyatı, gelenek, görenek ve inançlar ile maddi kültür üst başlıklarında ortaya çıkan SOKÜM öğelerini, üretildikleri, öne çıktıkları veya farklılaştıkları köyler aracılığıyla mekânsallık boyutuyla birlikte vermeye çalışan bu gösterimde işaretlemenin yer almadığı köylerde bu değerlerin yaşatılmadığı anlaşılmamalıdır. Odak köylerdeki bu ayırt edici SOKÜM öğelerine köyler özelinde aşağıda yer verilmiştir:

Ayvalı

Ayvalı, devam ettirilemeyen bir unsur olarak bağcılık ve şarapçılık alanında diğer köylerden farklılaşmaktadır. Lüleburgaz Belediyesi’nce her ne kadar yeniden canlandırılmak istense de bu değer şimdilik yalnızca özel girişimciler tarafından sürdürülmektedir. ‘Etki’ yaratan kent vizyonu kapsamında Ayvalı Bağ Rotası’nın da dâhil olduğu 5 ayrı rotanın tespiti yapıldığı görülmekte (Lüleburgaz Belediyesi, 2018, s. 200), fakat Ayvalı’da oluşturulan bağ alanının bakımsızlığı projenin rafa kalktığını düşündürmektedir (Görünüm, 2017).

⁸ Amucalar göçmen gruplardan inanç ekseninde farklılaşmaktadır. “(...) günümüzde dağınık bir yerleşim özelliği gösteren Amucalar; Edirne, Kırklareli, Tekirdağ’a bağlı yerleşim birimlerinde ve Bulgaristan’da Türkiye sınırına yakın yerleşimlerde yaşayan bir Türk topluluğudur” (Yolcu ve Celepoğlu, 2020, s. 1004). İnanç açısından çoğunlukla Bektaşiliğin koluna mensup bir topluluk olan Amucalar (Engin, 2006, s. 390), “geçmişten getirdikleri kültürel miraslarının yanında çeşitlenme ve değişikliklerle zengin bir kültürel birikime sahip” (Yolcu ve Celepoğlu, 2020, s. 1004) olsalar da ‘93 muhacirlerinin bir kısmı Sünni olmaya karar verir (Engin, 2006, s. 371).

Şekil 5. Lüleburgaz kırsalında belirlenen odak köylerdeki kaynak kişilerden elde edilen bilgilerin dağılımı.

Düğüncübaşı

Köyde Drama'dan göçle gelen nüfusun bugüne miras bıraktığı gelenek, görenek, âdet ve ritüeller olduğu bilinmektedir. Benzer bir miras, geleneksel halk oyunlarında da dikkati çekmektedir. Örneğin bu oyunlardan "Kırklareli Karşılması", mendilli-mendilsiz olmak üzere ikiye ayrılır. Mendilsiz oyunlar arasında, Düğüncübaşı'nda oynanan ve ismini ortaya çıktığı Batı Trakya'daki Drama Şehri'nden almış olan "Drama Karşılması" da bulunmaktadır.

Ertuğrul

Ertuğrul, tescilli eski okul binasıyla diğer köylerden ayrılmaktadır. 1906'ya tarihlenen bina tek katlı olup 2013 yılı Avrupa Birliği IPA Sınır Ötesi İş Birliği kapsamında Kırklareli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Bulgaristan'ın Haskova Tarih Müzesi ortaklığında yürütülen "Ortak Kimlik Ortak Tarih" projesi çerçevesinde restore edilmiş ve 2016'da Ertuğrul Köyü Kültür Evi'ne dönüştürülerek ziyarete açılmıştır. Pınarhisar İlçesi'ndeki "Poyralı Köyü Kültür Evi"⁹ deneyiminden yola çıkılan bu projede "Kırklareli el dokumalarının gelecek kuşaklara taşınması" amaçlanmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan mekikli dokuma tezgahlarında kadınlara dokuma kursları verilmekte, bu sayede kaybolmaya yüz tutmuş bir kültürün yeniden canlandırılması sağlanmaktadır (Trakya Gezi, 2016). Ziyaretçilere bu dokumaların veya yöresel yiyecekler gibi diğer ürünlerin satışıyla yöre kadınlarına ekonomik destek de sağlanmaktadır. Kültür Evi, özellikle kente göçün hızlanmasıyla nesiller arası aktarımın sekteye uğradığı bu dönemde tarihe not düşmesi ve SOKÜM'e ilişkin belge niteliği taşıması sebebiyle ele alınmıştır.

Köydeki bir diğer değer de Cumhuriyet Kadınları Korosu'dur. Kepirtepelili öğretmen Şükrü Akdeniz'in kızı, emekli müzik öğretmeni Şükran Akdeniz'in kurduğu koro, Lüleburgaz ve Trakya mirasının yansıdığı şarkılara kadınların yöresel kıyafetleriyle ve danslarıyla eşlik etmesiyle yöre kültürünün temsilcisi olarak anılmaktadır.

Yöre halkı için taşıdığı anlam ve önem açısından Ertuğrulköyspor'a da değinilmelidir. Takımın kuruluşunda özellikle köyde yaşayan Pomak gençlerinin çevik ve spora kabiliyetli olmalarının rolünün olduğu ve gençleri spora yönlendirme amacı taşıdığı vurgulanmıştır. Köyün kendine ait bir futbol sahası vardır; düğünlere kiralanan malzemelerin geliri bağışlanarak spor kulübü bütçesine destek oluşturulmaktadır. Kulüp müzesi sayılan lokalde ise kulüp geçmişini olan sakinler buluşup vakit geçirmekte; göçme eğilimindeki gençlerin köyleriyle aidiyetlik kurmaları için çalışılmasına ve bu kültürün devamlılığının sağlanmasına uğraşmaktadır (Sarantalı Köylüm, 2012).

İlki 2015'te gerçekleştirilen *Kültür ve Keşkek Şenliği*, Ertuğrul ile komşu köylerin yöresel kültür öğelerinin tanıtımını amaçlamakta, sergiler ise Kültür Evi'nde yapılmaktadır. Şenliğe Türkiye'nin farklı kentlerine göç etmiş köylüler ve hatta Bulgaristan'dan ziyaretçiler katılım göstermekte; gerçekleştirilen etkinlikler köyün "açık hava müzesi" olarak da adlandırılan alanında düzenlenmektedir. Tüm gün keşkek ikramının yapıldığı şenlikte Cumhuriyet Kadınları Korosu başta olmak üzere çeşitli yerel sanatçılar sahne almaktadırlar.

Eskibedir

Tarihi eskilere dayanmasa da Eskibedir Dışbudak Korusu'nda "Geleneksel Trap Atışları" etkinliği düzenlenmektedir. 2019'da 13'üncüsü düzenlenen yarışlarda bir düzenek sayesinde havaya fırlatılan plaklara yarışmacılar tarafından atışlar yapılmaktadır (Lüleburgaz Belediyesi, 2020). Trap atışlarının bölgedeki avcılık geleneğinin bir yansıması olduğu söylenebilir.

Eskitaşlı

Eskitaşlı, SOKÜM değerleri açısından oldukça zengindir. Göç tarihiyle özdeş bu değerleri yansıtan pratikleri (hamilelik, doğum ve ilk çocukluk, söz-nişan-düğün, ahret kardeşliği, yağmur duası, halk hekimliği, yöresel mutfak kültürü) günümüzde hâlâ yaşatmaya çalışan köylerden biridir.

⁹ Poyralı, '93 Harbi sonrasında Balkanlar'ı terk etmek zorunda kalan göçmenlerce kurulan bir köydür ve giyim-kuşam, gelenek-görenekler, yöresel ürünler açısından diğer köylerden belirgin ölçüde farklılaşmaktadır. Bu kültürün turistik çekim alanına dönüşmesi 2009'da açılan Poyralı Köyü Kültür Evi aracılığıyla olmuştur (Trakya Gezi, 2012).

Sonuç ve Değerlendirme

Kırsal manzaralar, yüzyıllar boyunca insanlar tarafından farklı sebeplerle dönüşüme uğratılmış; ihtiyaçlara uygun geliştirilmiş yaşam taktikleriyle ve ürünlerle yerel koşullara ve dolayısıyla doğal unsurlara uyumun çeşitlenen en güzel örneklerini vermiştir. Kırsal yapılı çevrenin gelişiminde yaratıcı faaliyetlerin zenginleştirdiği -bu çalışmada da kültürel çoğulculuk perspektifiyle makro ölçekte bir toplumsal yapı bileşeni olarak ele alınan- kültürel peyzaj, çoğu zaman en geniş anlamıyla sembollere ve topluluğun etnik kimliğine dayalı ritüellere bağlanır. Bu açıdan bakıldığında kırsalda yaşayan ve bu yapıların ayakta kalmasını sağlamada belirleyici rolleriyle toplulukların, aslında sıklıkla yerelin ötesinde daha geniş bir coğrafyanın mirasını yaşattıklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

SOKÜM değerleri, doğal çevreyi biçimlendirirken yapılı çevreyi ve kırsal materyalleri içriklendiren teknikleri ve becerileri de görünür kılar. Sadece bir arada var oldukları coğrafyanın değil, göç ettikleri yerlere ait yaşamların parçası olan geniş bir varoluşu da tanımlar. Faro Sözleşmesi'nde de belirtildiği gibi kültürel miras, demokratik ve kültürel çeşitliliği sürdürmede pay sahibi olduğu kadar ortak miras anlayışının yerleşmesiyle istikrarlı bir toplumun gelişimini de destekler (Avrupa Konseyi, 2005). Lüleburgaz kırsalında da tanık olunan bu temsiller, sosyal yaşamı düzenleme yollarıyla mevsimlik, tarımsal vb. etkinlikleri bayramlara dönüştüren gelenekler, sosyal örgütlenme biçimleri, tüm etnik toplulukların taşıyıcısı oldukları kültürel mirası geniş bir coğrafyaya adreslemektedir. Kırsalda farklılaşan etnik grupların, kendilerine özel kıldıkları gelenekleri, aidiyet hissettikleri kimlik ve miras değerleri açısından bölgeye özel önemli örnekler sunmaktadır. Temsiliyetinin hâlâ devam ettiği söz konusu geleneklerin farklılaşan detayları, bölgenin çeşitlenen etnik kimlik yapılarını belirgin kılmaktadır. Ortak mülkiyetiyle ve sorumluluğuyla mirası, bir ülkede doğmuş olanlarla sınırlı bırakmak, özellikle Lüleburgaz örneği gözetildiğinde mümkün değildir.

Göçle gelmiş toplulukların kültürel değerlerinin, bu topraklarda doğmuş devam kuşaklar tarafından benzer kapasitede paylaşılması ve ortak değer sahipliğinde kuşaklar arası etkileşimin varlığı göz ardı edilemez. Tarihsel süreç içindeki yer seçimi tercihlerinde ortaya çıktığını gördüğümüz gibi Lüleburgaz kırsalının göçlerle şekillenen zaman-mekân ilişkisinde göçmenlerin 'süreklilik'le ve 'uyumluluk'la karakterize ettikleri miras değerleri, temsil ettikleri geçmiş ile gelecek arasındaki bağın canlılığını özellikle tarımsal üretimle koruma potansiyeline sahiptir. Yine de farklılaşan etnik kimliklerden gelen değerleri koruyarak kültürel mirasa sahip çıkabilmek için iki yönlü değerlendirmeye ihtiyaç bulunmaktadır: (1) Zaman-mekân ilişkisi bileşenlerinin detaylandırılması; (2) Miras değerlerinin bölgesel gelişme beklentileriyle birlikte ele alınması. Yerel bağlamda belirli bir mirasın unsurlarını geliştirmek için yapılandırılacak faaliyet ve girişimler, Ertuğrul Köyü Kültür Evi örneğinde olduğu gibi, sürdürülebilir gelişimi sadece yerel topluluklara değil, bölge dışında bağlantılı olduğu ortak kültür paydaşlarına ait beklentileri de desteklemelidir. Miras öğeleri kaynak olarak değerlendirilmeli; sürdürülebilirliğini sağlamak üzere günümüz ve gelecekteki olası kullanım biçimleri sosyo-kültürel olarak geliştirilmelidir.

Mirasın korunmasında bir diğer önemli unsur da konunun Faro Sözleşmesi'nde ve Yeni Kent- sel Gündem'de bir 'kaynak' olarak görülerek çizilen sürdürülebilir kalkınma potansiyeli çerçevesinde ekonomik boyutuyla değerlendirilmesidir (Avrupa Konseyi, 2005; BM, 2017). Bu noktada unutulmaması gereken, mirasa yönelik politikaların mirasın tüm unsurlarıyla ilgili olmasının gerekliliğidir. Diğer taraftan şu anda önem atfedilen miras, dünün yaratıcı faaliyetinden fazlası değilken, korunması meşru bir endişe olsa da mevcut ve gelecekteki yapıların kalitesi üzerine düşünce geliştirme pratiğine engel teşkil etmemelidir. Ekonomik olanlar da dâhil olmak üzere

çeşitli faaliyetler, mirasa karşı olmak zorunda değildir; karşılıklı olarak zenginleştirici rol de üstlenebilir. Lüleburgaz'da düzenlenen şenlikler bu anlayışın bir sonucuyken, bu ve benzeri etkinliklerin nasıl yeniden var edilebileceği kırsalın mirasından bağımsız düşünülemez. Lüleburgaz şenlikleri, sosyal ve tarımsal uygulamalarla birlikte yaratıcılığın yaşamı aşıladığı ve onu mirasın diğer unsurlarına bağladığı daha geniş bir bütünün parçası olarak yeniden inşa edilebilir bir miras unsurudur. İnsanların anılarını toplayarak ve kronolojik gözlem üzerinden kullanımlardaki, tekniklerdeki ve bilgi birikimindeki değişiklikleri izlemek daha bütüncül sonuçlara ulaşmayı sağlayacağından, böylesi bir ele alış, zamanda nostaljik bir yolculuk olmaktan çok, miras yönetiminde stratejilerin geliştirilmesine basamak oluşturması açısından da değerlidir.

Kırsaldaki kültürün korunması, diaspora dâhil kuşakları geçmişlerine bağlarken, aidiyet duygusunu güçlendirerek ortak belleğin inşasına katkıda bulunur. Ülkemizde sürekli nüfus kaybederek bazı yerlerde tamamen boşalan kırsal yerleşimler içinde Lüleburgaz, hâlihazırda süren tarımsal faaliyetler nedeniyle daha iyi bir noktada olmakla birlikte yine de düşüşe yatkın bir profile sahiptir. Tarımın ekonomik açıdan değerini tamamen kaybetmesi ve genç nesillerin daha iyi olanaklar için kentlere göç etmesi Lüleburgaz kırsalında da gözlemlenen bir durumdur. Bu durum mirasın sürekliliğine dair pek çok riski de beraberinde getirmektedir.

Tüm tespit ve gözlemlerimizden hareketle, söz konusu riskler çerçevesinde Lüleburgaz kırsalının korunmasına ve mirasının sürekliliğine yönelik tanımlayabileceğimiz genel ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Doğal çevrenin, toplulukların ve sosyo-ekonomik kalkınmanın aynı bütüncül politikanın farklı bileşenleri olduğunun farkındalığıyla hareket edilmesi,
- Kırsalın etnik kimlik çeşitliliğiyle biçimlenen kültürel peyzajının, sadece yapılı çevreyle sınırlı kalmayan tarımsal üretim ilişkileriyle birlikte tüm SOKÜM ögelerinin bütününden oluştuğu unutulmadan bu bağlantının detaylıca irdelenerek kapsamlı biçimde korunması,
- Nesilleri topluma bağlayan geleneklerin sürdürülebilirliğini sağlamak için kökleri ve diğer topluluklarla nasıl ilişkilendiği kalitatif-kantitatif yöntemlerle irdelenerek detaylı çalışmaların geliştirilmesi,
- Kültürün parçası tüm ögelerin geçmişinin, mevcut durumlarının ve geleceğe yönelik ihtiyaçlarının envanter kaydının alınması,
- Kültürel dinamikleri ve maddi kültür ögelerini de dâhil ederek, coğrafyanın bölgesel bütünlük içinde bir kültür tarihi olarak ele alınması ve bu sayede toplum-kültür-mekân etkileşiminin açıklanması,
- Sürdürülebilir kalkınma perspektifinden tarımsal peyzajlar ve uygulamalar için miras yönetiminin tarımsal üretim programını da içerecek şekilde değerlendirilmesi,
- Miras unsurlarına değişen derecelerde değer atanırken, tamamlayıcılık sağlaması için her bir özel duruma uyarlanmış eylemlerin tanımlanması ve yerel yönetim ile sivil inisiyatif ortaklıklarına dayalı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi.

Sonuç olarak, içinde bulunduğumuz dünya düzeni, dayattığı değişim isteğiyle toplumları ve yerleşimleri etkilemektedir. Buna bağlı olarak somut ve somut olmayan kültürel mirasımız da sürekli bir değişim hâindedir. Tarım alanları terk edilebilir veya başka bir işlevle kullanıma açılabilir, kırsal yerleşimler ıssızlaşarak bir zamandan sonra harabeye dönebilir, gelenek ve görenekler gelişebilir veya unutulabilir; kentler ise vaat ettikleriyle gençler için daha çekici fırsatlar sunabilir ve kırsalı bu sürat sınırı bilmeyen yaşamın kaybedeni hâline getirebilir. Bu değişikliklerin tamamı, kültürel mirasına sahip çıkmaya çalışan toplulukları etkileyeceğinden; direnmeyi gerekli kılan tek gerçeğin, yani kültürel mirasın, yerleri benzersiz kılan, insanları birbirine bağla-

yan ve farklı kimliklerle topluluklar yaratan rolüyle mutlaka günün şartlarına uyumu gözetilerek yönetilmesi gerekliliği unutulmamalıdır.

Tesekkür

Bu çalışma, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ) Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmeye hak kazanarak 2021’de tamamlanmış “Tarihten Günümüze Lüleburgaz Odaklı İşkân Politikalarını Şekillendiren Göç Hareketliliğinin Bölge Kırsalına Etkisi” başlıklı araştırma projesinden üretilerek geliştirilmiştir. MSGSÜ BAP Koordinasyon Birimi’ne bu çalışmamızın üretildiği araştırma projemizi desteklemeye uygun buldukları için; proje ekibinden Soner Çalış’a göç alanındaki uzmanlığıyla yol göstericiliği için; yine proje ekibinden mezunumuz Atalay Akpınar’a özellikle proje yazım sürecinde sunduğu katkılar için; 2018’de Lüleburgaz kırsalını birlikte deneyimleme fırsatı yakaladığımız Planlama Atölyesi IV dersi Kırsal Yapı ve Kırsal Gelişme analitik etüt grubu üyesi mezunlarımıza titiz araştırmaları için; saha çalışmalarımızı kolaylaştıran Lüleburgaz Belediyesi’ne verdikleri destekler için; araştırmalarımızı derinleştirmemize imkân sağlayan köy muhtarlarına ve kaynak kişilere de paylaştıklarını değerli bilgiler için çok teşekkür ederiz.

Kaynaklar

Akhtar, S. (2018). Coğrafi olarak yerinden olma travması. N. Keskinöz Bilen (Der.), *Psikanaliz ve göç: Gitmek mi kalmak mı?* içinde (ss. 26-63). İstanbul: İthaki Yayınları.

Amescua, C. (2013). Anthropology of intangible cultural heritage and migration: An uncharted field. In L. Arizpe & C. Amescua (Ed.), *Anthropological perspectives on intangible cultural heritage*, (ss. 103-120). Heidelberg: Springer.

Avrupa Konseyi. (2005). *Convention on the value of cultural heritage for society*. 01.11.2022 tarihinde <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/faro-convention> adresinden erişilmiştir.

BM. (2017). *Yeni kentsel gündem*. 01.11.2022 tarihinde <https://uploads.habitat3.org/hb3/NUA-Turkish.pdf> adresinden erişilmiştir.

Cengizkan, A. (2004). *Mübadele konut ve yerleşimleri*. Ankara: Arkadaş Yayıncılık.

Chambers, I. (2014). *Göç, kültür, kimlik* (İ. Türkmen ve M. Beşikçi, Çev.) (2. basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Coşkun, S. (2016). Miras koruma yoluyla kentlilik bilincini güçlendirmek ve kaçırılmış bir fırsat olarak Emek Sineması. *Mimarist*, 3, 52-62.

Dallam, T., Covel, J. ve Bent, J. T. (1893). *Early voyages and travels in the Levant*. London: Hakluyt Society.

Dinçer, İ. (2013). Kentleri dönüştürürken korumayı ve yenilemeyi birlikte düşünmek: “Tarihi kentsel peyzaj” kavramının sunduğu olanaklar. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 1(1), 22-40.

Duman, Ö. (2009). Atatürk döneminde Balkan göçmenlerinin iskân çalışmaları (1923-1938). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 43, 473-490.

Dündar, F. (2000). Balkan Savaşı sonrasında kurulmaya çalışılan muhacir köyleri. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 82, 52-54.

Edirne Valiliği. (2014). *Edirne merkez vilayet salnamesi, Edirne il yillığı, H.1319-M.1901*, Cilt II. Edirne Valiliği Kültür Yayınları.

Efiloğlu, A. (2007). *İttihat ve Terakki’nin azınlık politikası* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Engin, R. (2010). Geçmişten günümüze Trakya ve Balkanlarda Bektaşi ve Bektaşi süreklileri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 55, 371-404.

Eres, Z. (2014). Erken Cumhuriyet döneminde çağdaş kırsal kimliğin örneklenmesi: Planlı göçmen köyleri. *Mimarlık Dergisi*, 375, 58-63.

Eres, Z. ve Akın, N. (2010). Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan planlı kırsal yerleşmeler. *İTÜ Dergisi Seri A: Mimarlık, Planlama, Tasarım*, 9(1), 79-90.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton Company.

Gallica. (2021, 21 Ocak). *Vilayet d'andrinople: Sandjak indépendant de Tchataldja et partie européenne du vilayet de Constantinople*. 21.01.2021 tarihinde <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10104055m> adresinden erişilmiştir.

Geray, C. (1970). Türkiye'de göçmen hareketleri ve göçmenlerin yerleştirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 3(4), 8-36.

Giglietto, D., Ciolfi, L. ve Bosswick, W. (2021). Building a bridge: Opportunities and challenges for intangible cultural heritage at the intersection of institutions, civic society, and migrant communities. *International Journal of Heritage Studies*, 28(1), 74-91.

Gökpinar, B. (2020). 1712 tarihli avâriz defterine göre Bergos (Lüleburgaz) kazası. *FSM İlmî Araştırmalar, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 15, 63-98.

Göral, D. (1963). *Lüleburgaz ilçesi monografyası* (Yayımlanmamış bitirme tezi). İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

Görünüm. (2017, 5 Temmuz). 'Örnek bağ'da otlar biçildi! 07.11.2022 tarihinde <http://gorunum-gazetesi.com.tr/haber/42941/ornek-bagda-otlar-bicildi.html> adresinden erişilmiştir.

Gültekin, M. (2017, Ağustos). Lüleburgaz Hamitabat ve Ertuğrul Köy'ün kuruluş belgesi. *Arca-dia Dergisi*, 40-41.

Güzel, M. Ş. (2014). Bir savaş suçu olarak Doğu Trakya'da Yunanistan tarafından Türklere yapılan etnik temizlik harekâtı (1920-1922). *Akademik Bakış Dergisi*, 8(15), 133-159.

ICOMOS. (2014). *İnsani değer olarak miras ve peyzaj-Floransa bildirgesi*. 01.11.2022 tarihinde http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_troo34808001536912096.pdf adresinden erişilmiştir.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri. A. B. Hacımirzaoğlu (Yay. Haz.), *75 yılda köylerden şehirlere içinde* (ss. 249-268). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kahvecioğlu Ağbaba, D. ve Furat, M. (2019). Göç, kimlik ve kültür: Bor'daki mübadiller örneği. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(1), 156-175.

Keyder, Ç. ve Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz tarımın sonu: Küresel iktidar ve köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kırklareli Kültür Varlıkları Envanteri. (2022, 27 Eylül). *Halk kültürü*. <https://kirklarelienvanteri.gov.tr/halk-kulturu.php> adresinden erişilmiştir.

Kiel, M. (2003). Lüleburgaz. *İslam Ansiklopedisi içinde* (ss. 255-256). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kiel, M. (2007). Rahova. *İslam Ansiklopedisi içinde* (ss. 424-425). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kurhan, Y. (2014). Eskitaşlı Köyü monografisi. *Istanbul University Journal of Sociology*, 2(10-11), 44-59.

Labadi, S. (2011). Intangible heritage and sustainable development: Realistic outcome or wishful thinking? *Heritage & Society*, 4(1), 115-118.

Levitt, P. (2005). Building bridges: What migration scholarship and cultural sociology have to say to each other. *Poetics*, 33(1), 49-62.

- Lüleburgaz Belediyesi. (2018). *Lüleburgaz Belediyesi 2017 yılı faaliyet raporu*. Kırklareli.
- Lüleburgaz Belediyesi. (2029). *Lüleburgaz Belediyesi 2019 yılı faaliyet raporu*. Kırklareli.
- Lüleburgaz Kaymakamlığı. (2019, 30 Mayıs). *Köyler*. 01.11.2022 tarihinde <http://www.luleburgaz.gov.tr/koyler> adresinden erişilmiştir.
- Nişanyan Yer Adları. (2021, 26 Şubat). *Ayvalı*. 07.11.2022 tarihinde <https://nisanyanmap.com/?yer=20510&haritasi=ayvalı%04%B1> adresinden erişilmiştir.
- Özdoğan, M. (1982). Trakya'da tarih öncesi araştırmalarının bugünkü durumu ve bazı sorunlar. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 10-11, 21-58.
- Özdoğan, H. (2016). *Kırklareli ili köy adları incelemesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.
- Özgür, G. (2008). Balkan Savaşları ve sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti arasında nüfus göçü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Pakyürek, B. (2019). *Yunan işgal sürecinde Lüleburgaz (1919-1922)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Purodran, N. (2010). *Temettuat defterlerine göre Lüleburgaz'ın sosyo-ekonomik ve demografik yapısı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Sarantalı Köylüm. (2012, 10 Şubat). *Ertuğrul Köyü*. 11.04.2021 tarihinde <http://sarantalikoylum.com/sarantali-koylumgazetesi-12-sayi/> adresinden erişilmiştir.
- Sarıoğlu, M. (2014, 26 Mart). Bizim kuşak göç öyküleri. *Görünüm*. 07.11.2022 tarihinde <http://www.gorunumgazetesi.com.tr/yazar/1776/bizim-kusak-goc-oykuleri.html> adresinden erişilmiştir.
- Smith, L. ve Akagawa, N. (2009). Introduction. In L. Smith & N. Akagawa (Ed.), *Intangible heritage* (ss. 1-9). London: Routledge.
- Son Posta. (1936, 5 Aralık). *Trakya'da milattan evvel dahi Türklere ait olan bir kasaba: Lüleburgaz*.
- Suat, O. (1978). *Her yönü ile Lüleburgaz*. Lüleburgaz Kütüphane Binası Yapma, Onarma ve Yardım Derneği Yayını.
- TDK. (1962-1982). *Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü cilt I-XII*. Türkiye Dil Kurumu.
- Timor, A. N. (1992). *Orta büyüklükteki şehirler ve Lüleburgaz örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Trakya Gezi. (2012, 10 Kasım). *Poyralı, derin kökler*. 11.04.2021 tarihinde <https://www.trakya-gezi.com/poyrali-derin-kokler/> adresinden erişilmiştir.
- Trakya Gezi. (2016, 27 Mayıs). *Ertuğrul Köyü Kültür Evi; köklere yolculuk*. 11.04.2021 tarihinde <https://www.trakya-gezi.com/poyrali-derin-kokler/> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2000). *Genel nüfus sayımı: İlçe toplamı (şehir-köy)* [Veri seti]. 07.11.2022 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul> adresinden erişilmiştir.
- TÜİK. (2007-2021). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları: Belediye, köy ve mahalle nüfusları* [Veri seti]. 07.11.2022 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği. (2017, 18 Eylül). *Kırsalda nüfus kaybında ilk 10'dayız*. 01.11.2022 tarihinde <https://www.tzob.org.tr/basin-odasi/haberler/kirsalda-nufus-kaybinda-ilk-10dayiz> adresinden erişilmiştir.

Uç, L. (1942). *Lüleburgaz kazası monografyası* (Yayımlanmamış bitirme tezi). İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Enstitüsü, İstanbul.

UNESCO. (2001). *Kültürel çeşitlilik evrensel bildirgesi*. 01.11.2022 tarihinde <https://www.unesco.org.tr/pages/180/17> adresinden erişilmiştir.

UNESCO. (2003). *Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi*. 01.11.2022 tarihinde <https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/> adresinden erişilmiştir.

Vlachs. (2021, 12 Ocak). *Proeleusi mathiton ana oikismo & scholiko etos*. 12.01.2021 tarihinde <https://www.vlachs.gr/images/stories/astikisxoli/pinakas-2.3.html> adresinden erişilmiştir.

Werbner, P. (2012). Migration and culture. In M. R. Rosenblum & D. J. Tichenor (Ed.), *Oxford handbook of the politics of international migration*, (ss. 215–242). Oxford: Oxford University Press.

Yıldırım, S. (2012). Balkan Savaşları ve sonrasındaki göçlerin Türkiye nüfusuna etkileri. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8(16), 75-92.

Yolcu, M. A. ve Celepoğlu, S. K. (2020). Trakya'da yaşayan Amuca Bektaşilerinde Nevruz erkânı. *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, 13(31), 1003-1024.